

„Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Katechetická činnost během liturgického roku s dětmi mladšího školního věku v Českobudějovické diecézi

Vedoucí práce: Mgr. Adolf Pintíř

Autor práce: Olga Švecová

Studijní obor: Náboženská výchova a etika

Ročník: IV.

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

15. dubna 2009

podpis autora práce

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Adolfovi Pintířovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce, Mgr. Ivě Hojkové, Bc. Aleně Urbanové a Mgr. Zdeňkovi Dudovi za jazykovou úpravu, cenné rady a ochotnou pomoc při zpracování práce.

Obsah:

Úvod.....	6
1 Církevní rok z hlediska liturgie	8
1.2 Podstata liturgie.....	9
1.3 Cyklický a lineární časový systém.....	11
1.3.1 Cyklický časový systém.....	11
1.3.2 Lineární časový systém.....	12
1.4 Křesťanské počítání času	12
1.5 Liturgický rok a církevní rok	13
1.6 Temporál – Liturgické doby.....	15
1.6.1 Doba adventní	16
1.6.2 Doba vánoční	16
1.6.3 Liturgické mezidobí I.....	18
1.6.4 Doba postní	18
1.6.5 Velikonoční třídní (triduum)	19
1.6.6 Doba velikonoční	20
1.6.7 Liturgické mezidobí II.....	20
2 Charakteristika mladšího školního věku	21
2.2 Vývoj poznávacích procesů	22
2.1.2 Vývoj rozumových schopností.....	24
2.1.3 Vývoj paměti a pozornosti	27
2.3 Emoční a sociální vývoj.....	28
3. Náboženská výchova dítěte mladšího školního věku.....	31
4. Katechetická činnost	34
4.1 Katechetika, její význam, identita a členění.....	34
4.2 Katechetika jako teologická a pedagogická disciplína.....	35
4.3 Obsah katecheze.....	36
4.4 Cíle a úloha katecheze.....	36

4.5	Originalita a specifická činnost.....	37
4.6	Katecheze a vyučování náboženství ve škole	38
4.7	Katecheze a liturgický rok	38
4.7.1	Katechetická činnost v Českobudějovické diecézi	39
4.7.2	Popis průzkumu.....	39
4.7.3	Výsledky průzkumu	40
	Závěr:	41
	Abstrakt	42
	Abstract	43
	Seznam příloh:	47

Úvod

Motto:

Tehdy k němu přinášeli děti, aby na ně vložil ruce a pomodlil se; ale učedníci jim to zakazovali. Ježíš však řekl: "Nechte děti a nebraňte jim jít ke mně; neboť takovým patří království nebeské." Požehnal jim a šel dál.

Mt 19,13-15

V úvodu práce bych ráda objasnila, proč jsem si zvolila téma Katechetická činnost během liturgického roku s dětmi mladšího školního věku. Hlavní důvod už vyslovuje věta, kterou řekl Ježíš podle záznamu evangelisty Matouše v 19. kapitole „Nechte děti a nebraňte jim jít ke mně; neboť takovým patří království nebeské“. Myslím si, že bychom neměli bránit dětem jít za Ježíšem, ale pomáhat jim ho poznávat a doprovázet na cestě za ním. To by měl být hlavní cíl práce učitelů náboženství. Ke splnění tohoto cíle nám velice pomáhá katechetická činnost a liturgický rok, během kterého děti mohou poznávat Ježíše, jeho činnost a život, ale také se seznamovat s hodnotami a tradicemi církve. Další důvod vyznívá z mého dlouhodobého zájmu o problematiku právě zvoleného tématu.

Práce se skládá ze čtyř částí, v první části bude objasněna problematika času cyklického a lineárního a liturgického roku z pohledu liturgie. Také jsou zde krátce charakterizovány jednotlivé části liturgického roku.

Druhou část představuje vývojová psychologie dětí mladšího školního věku se zvláštním důrazem na pohybový vývoj, vývoj poznávacích procesů, smyslového vnímání, rozumových schopností, času i na rozvoj řeči, vývoj paměti a pozornosti. Také je tu popsán sociální i emoční vývoj mladšího školního věku. Ve všech částech kapitoly Charakteristika mladšího školního věku jsou vybrány takové skutečnosti, které korespondují s potřebou dítěte setkávat se ve skupině vrstevníků či vystihují možnosti, jak pomáhat dětem v náboženské výchově nebo poukazují na rozumové a další vývojové schopnosti dětí tohoto věku, podle čehož bychom měli metody a formy práce s dětmi.

Třetí část ukazuje pohled na děti mladšího školního věku z náboženské výchovy. Vystane tedy smysl náboženské výchovy pro děti této skupiny i důležitost předávání hodnot, zkušenosti, symbolů v tomto věku.

Katechetika, katechetická činnost a katecheze tvoří hlavní pojmy čtvrté a poslední teoretické části práce. Tato část by měla objasnit význam a smysl právě těchto pojmů. V závěru práce bude aplikovaná katechetická činnost na Českobudějovickou diecézi pomocí vyhodnocení dotazníků od katechetických zástupců jednotlivých vikariátů, spolu s dokumentací několika akcí probíhajících ve vikariátu České Budějovice město.

Hlavním cílem je zjistit rozsah i různorodost katechetické činnosti (povaha akcí, rozdíly mezi vikariáty) v jednotlivých vikariátech. Práce může také poskytnout vhled do problematiky liturgického roku, charakteristiky dětí mladšího věku či do katechetické práce a náboženské výchovy zvolené věkové kategorie dětí.

Základní použitou literaturu v první části reprezentuje kniha od Adolfa Adama Liturgika, křesťanská bohoslužba a její vývoj z roku 2001, kde autor ve dvou částech Všeobecná liturgika a Speciální liturgika představuje všechny oblasti liturgiky. Pro charakteristiku mladšího školního věku jsem zvolila Vývojovou psychologii od Langmaiera a Krejčířové z roku 1998, knihu Cesta životem od P. Říčana z roku 2004 a Vývojovou psychologii I od M. Vágnerové. Tyto tři publikace se svými poznatky doplňují, proto jsem čerpala hlavně z nich. V následující části o náboženské výchově jsem čerpala hlavně z Úvodu do náboženské pedagogiky od L. Muchové, protože postihuje všechny aspekty náboženské pedagogiky. Emilio Alberich a Ludvík Dřímál v knize katechetika z roku 2008 popisují význam katechetiky v rámci pastorální teologie. Kniha pojednává o identitě, předpokladech a podmínkách katecheze církve. Práce má charakteristiku odborné studie s aplikací do praxe pomocí dotazníku.

1 Církevní rok z hlediska liturgie

V této první části bych ráda objasnila význam slova liturgie a její podstatu, smysl a strukturu liturgického roku a krátkou charakteristiku jeho jednotlivých částí.

1.1 Význam slova liturgie

Slovo liturgie pochází z řeckého slova **leiturgia**, které se skládá ze dvou slov. Podstatné jméno ergon znamená dílo a přídavné jméno leitos označuje patřící k lidu. Přesný překlad slova leiturgia tedy zní dílo lidu. Jedná se tedy o službu vykonávanou pro blaho lidu bohatými měšťany nebo jednotlivými městy. Tímto pojmem byl označován každý veřejný výkon služby.¹

Nyní se podíváme na porozumění slovu liturgie v Septuagintě, v Novém zákoně, v době poapoštolské, v 16. století a v dnešní době.

Řecký překlad Starého zákona Septuaginta (vznikl mezi 250-150 př. Kr.) používá výrazu leiturgia pro chrámovou službu kněží a levitů. V tomto smyslu se slovo nachází i v Novém zákoně (př. L 1,23, Ž 9,21). Je zde ale chápáno i v jiném významu – spojení s charitativními činy (př. 2K 9,12), se službou andělů (Ž 1,7.17.4) a s bohoslužbou (Sk 13,2). Také služba, kterou Kristus vykonává ve svatyni (Žd 8,2), se v řeckém originálu nazývá „liturgií“.² V raném křesťanství pojem leiturgia znamenal úřad pro obec. Dějiny liturgie v Novém zákoně začínají zprávou o Poslední večeři Páně. Prvotními jazyky liturgie byly latina, řečtina, hebrejšтина.³ Poapoštolská doba označuje slovem leiturgia službu Bohu i službu obci. Tento výraz se pro slavení eucharistie používá na Východě, na Západě zůstává pojem neznámý až do 16. století.⁴

¹ ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 17. ISBN 80-7021-420-1.

² Tamtéž, s. 17.

³ KOL. AUTORŮ. *Encyklopedie náboženství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. s. 184. ISBN 80-7192-188-2

⁴ ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 17. ISBN 80-7021-420-1.

O správném chápání liturgie v dnešní době pojednává také Katechismus katolické církve, kde se liturgie v článku 1068 charakterizuje jako původně veřejné dílo, služba lidu anebo služba ve prospěch lidu. V křesťanské tradici to znamená, že Boží lid má účast na Božím „díle“. *Kristus, náš Vykupitel a Velekněz, skrze liturgii pokračuje ve své církvi, s ní a skrze ni v díle našeho vykoupení.*⁵

Pojmy liturgie a liturgika se často mylně zaměňují. Slovo liturgie představuje bohoslužbu, obřady, bohoslužebné úkony. Slovo liturgika znamená nauku o liturgii.⁶

1.2 Podstata liturgie

Objasnit podstatu liturgie je velice náročné, proto k tomu použiji konstituci 2. vatikánského koncilu **Sacrosanctum Concilium**, která je výsledkem úsilí o obnovu a rozvoj liturgie. V této konstituci se píše o podstatě liturgie: „*V liturgii, hlavně ve svaté eucharistické oběti, koná se dílo našeho vykoupení*“; *tak liturgie přispívá vrcholnou měrou k tomu, aby věřící svým životem vyjadřovali a zjevovali ostatním Kristovo tajemství a skutečnou povahu pravé církve. Je totiž zároveň lidská i božská, viditelná a přitom vybavená neviditelnými hodnotami, je horlivě činná i oddaná kontemplaci, je přítomna ve světě, a přece jím jen prochází.* (čl. 2)“.⁷ Objasnění podstaty liturgie, tj. přítomnost Krista v liturgických úkonech, se nachází také v SC (čl7). Prostřednictvím liturgie lidé spoluprožívají tajemství církve, ve kterém je zjevován Kristus.

Až do poloviny 20. století byla liturgie vnímána jako souhrn všech ceremonií, předpisů při bohoslužebných úkonech. Proti této představě se postavil Pius XII. ve své encyklice *Mediator Dei* z roku 1947. „*Proto se rozhodně mýlí*

⁵ *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. s. 281-282, čl. 1069. ISBN 80-7113-132-6.

⁶ *Dokumenty 2. Vatikánského koncilu - Sacrosanctum Concilium*. Praha: Zvon, 1995. s.139 (čl.16). ISBN 80-7113-089-3.

Srov. KLIMEŠ, J. *Slovník cizích slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. s. 441. ISBN 80-7235-032-4.

⁷ *Dokumenty 2. Vatikánského koncilu - Sacrosanctum Concilium*, Praha: Zvon, 1995. s. 133. ISBN 80-7113-089-3.

v pravém pojmu a smyslu svaté liturgie ti, kteří v ní vidí jen vnější a smyslům přístupnou část bohoslužby nebo jakési řádné vykonávání ceremonií. Stejně tak se myslí ti, kdo ji považují za sbírku předpisů a zákonů, stanovených církevní hierarchií pro vykonávání svatých rituálů.“⁸ Špatné pochopení liturgie bychom našli také v protestantském prostředí, kde existují směry, které považují liturgii za řád úředních úkonů nebo za jejich modlitební rámeček. Porozumět slovu liturgie lze také díky významu slova bohoslužba, ve které jde přímo o službu Bohu. Při bohoslužbě slouží nejen obec Bohu, ale i Bůh lidem. Liturgie v tomto pochopení patří k podstatným životním projevům církve.⁹

Mezi nositele liturgie patří Kristus a církev. Prvním aktivním nositelem liturgie je Kristus, který byl zasvěcen samotným Bohem a v liturgii se tak zpřítomňují a přímo i pokračují dějiny spásy. Liturgii tvoří čin milosti (mysteria) založené na Kristově velikonočním tajemství.¹⁰ Druhým aktivním nositelem je církev. Při konkrétní liturgické slavnosti tvoří církev shromážděná obec (skupina věřících), kde zvláštní postavení zaujímají nositelé úřadu. Mezi ně patří biskupové, kněží a jáhni, kteří přijali jeden ze tří stupňů svátosti kněžství. Důležité postavení mají také laici, kteří na základě křtu nebo biřmování přijali všeobecné kněžství a jsou také spolunositeli liturgie.¹¹

Na obsah a smysl liturgie je možno se podívat také skrze dění v liturgii, které popisují dvě linie, **sestupná** (katabatická) a **vzestupná** (anabatická) linie. Katabatická linie popisuje liturgii jako slovo a svátost. Významem není chovat se při liturgickém dění pasivně. Od člověka svobodného a duchem obdařeného se požaduje ochota naslouchat a poslouchat, připravenost k slyšení a víře. Katabatickou linii charakterizuje komunikace Boha s lidmi. Vzestupná (anabatická linie) tvoří druhého nositele a druhého aktivního činitele - církev.¹²

⁸ PIUS XII., *Encyklika Mediator Dei. O posvátné liturgii*. Brno: Sušilova jednota bohoslovců v Brně, 1948. ISBN neuvedeno

⁹ ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 19-20. ISBN 80-7021-420-1.

¹⁰ KLEMENS, R. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 28. ISBN 80-7021-575-5.

¹¹ ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 24-25. ISBN 80-7021-420-1.

¹² Tamtéž, s. 18-19.

Následná definice vyjadřuje obsah liturgie z pohledu katabatické a anabatické struktury: *Liturgie je aktivní společenství velekněze Ježíše Krista a jeho církve vedoucí k posvěcení člověka a k oslavě nebeského otce. Právem se o liturgii mluví také jako o „ dialogu mezi Bohem a lidmi“.*¹³ Pro liturgii je důležité jak posvátné působení shora, tak i aktivní přístup lidí.

1.3 Cyklický a lineární časový systém

Čas hraje důležitou roli a odráží se nejen v životě lidí, ale také ve struktuře a povaze slavení liturgie. Pro pochopení některých liturgických zákonitostí je třeba porozumět i lidskému časovému chápání světa a jeho rozčlenění. Čas je možno chápat z pohledu cyklického nebo lineárního časového systému.

1.3.1 Cyklický časový systém

Cyklický časový systém popisuje přírodní rytmus střídání dne a noci, fáze Měsíce, oběh Země kolem Slunce. Takto uspořádaný čas se člení na menší časové jednotky např. den, měsíc, rok. Časové jednotky tvoří základní prvek všech kalendářů.

Náš obvyklý sedmidenní týden s jedním zvýrazněným dnem, v islámu tento den tvoří pátek, v židovství sobota a v křesťanství neděle, se poprvé objevil v kulturách Blízkého východu. Vyznačený den není vázán na přírodní rytmus. Přehledné členění na roky, měsíce a týdny nazýváme kalendářem. Kalendář vycházející z fáze měsíce nazýváme lunární (12 měsíců, celkem 354 dní). Tento kalendář používají islámské země. Jiný typ kalendáře představuje solární kalendář, který tvoří sluneční rok. Židé používají lunisolární kalendář, který

¹³ LENGELING, J.E. *Liturgie- Dialog zwischen Gott und Mensch*. Freiburg: K. Richter, 1981. s. 14. ISBN 3-451-19376-0

vyrovnává rozdíl mezi kalendářem lunárním a solárním vložením 13. měsíce, a to vždy po dvou až třech letech.

Dnes nejrozšířenější Gregoriánský kalendář je typem kalendáře solárního. Tento kalendář se o juliánský rok (čtyřletý cyklus o délce 1461 dní, tři roky mají po 365 dnech, čtvrtý 366 dní, každý rok se člení na 12 měsíců, začátek roku se klade k 1. lednu). Kalendář vychází z reformy Galia Julia Caesara z r. 45 př. Kr. (juliánský rok). V 16. století (24. 2. 1582) vyhlásil papež Řehoř XIII. reformu juliánského kalendáře, která nese název gregoriánská.¹⁴

1.3.2 Lineární časový systém

Lineární uspořádání času probíhá pomocí dlouhých časových period. Jeho vývoj ovlivnil rozvoj písma, literatury, vědy a nárůst dějinného chápání života. Perioda začíná stvořením světa a směřuje k určitému časovému horizontu, k příchodu Mesiáše. Čas plyne a nikdy se nevrací. Čas je časem dějin, sám Bůh je Bohem dějin. Dějiny netvoří kruh jako cyklický systém, ale tvoří šíp, který letí do budoucnosti.¹⁵

1.4 Křesťanské počítání času

Charakteristický výraz křesťanského počítání času tvoří do minulosti zaměřené a do budoucnosti otevřené období vtělení Božího syna.¹⁶ Křesťanský duchovní Dionýsius Exiguus vypracoval nový letopočet v první polovině **6. století** - křesťanské počítání času.¹⁷ Toto počítání vychází z jednoho bodu, historicky doloženého faktu, a tím je Ježíšovo narození. Čas se počítá na roky od středu

¹⁴ ADAM, A. *Liturgický rok, historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 17, 20. ISBN80-7021-269-1.

¹⁵ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 6. ISBN nevedeno.

¹⁶ Tamtéž, s. 8.

¹⁷ VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2002. s. 14. ISBN 978-80-7277-132-5.

dopředu i zpět, ne od počátku, jak je to jinde běžné. Události se odehrály buď post Christum (natum) nebo ante Christum (natum), určující událost stojí uprostřed (narození Krista). Tento způsob počítání byl zaveden od šestého století, do té doby byly používány tehdy běžné kalendáře (židé počítali od stvoření světa, v římské říši datování podle roků vlády jednotlivých císařů).¹⁸

1.5 Liturgický rok a církevní rok

Pro souhrn křesťanských svátků v průběhu roku se objevil v **16. století** na evangelické půdě termín církevní rok (Kirchen Jahr).¹⁹ Poprvé byl termín církevní rok použit v postile lutherského faráře Johanna Pomaria (Wittenberg 1859).²⁰ Dnes jako oficiálně užívaný název v církevních dokumentech se používá liturgický rok (annus liturgicus).²¹

Liturgický rok představuje oslavnou památku spásných Božích činů v Ježíši Kristu, slavenou v průběhu jednoho roku.²² Liturgický rok také vyjadřuje souhrn církevních svátků stále se opakujících v ročním cyklu.²³ Církevní rok ale nesmí být chápán jako konkurence k občanskému roku, protože „světský čas“ ročního koloběhu je také darem a vzdáním se Tvůrce.²⁴

Ne vždy byla považována za začátek liturgického roku 1. neděle adventní, ani za začátek občanského roku 1. leden. Starořímský Nový rok byl z 1. března přesunut na 1. ledna až v Juliánském kalendáři. Kalendář se prosadil a udržel na Západě. Přesto existovaly odlišné začátky občanského roku (1. březen až do

¹⁸ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 8. ISBN nevedeno.

¹⁹ Tamtéž, s. 9.

²⁰ ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad 1997. s. 13. ISBN 80-7021-269-1.

²¹ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 9. ISBN nevedeno.

²² ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 347. ISBN 80-7021-420-1.

²³ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 9. ISBN nevedeno.

²⁴ ADAM, A. RUPERT, B. *Pastoralliturgisches Handlexikon*. Freiburg: Herder Gmbh&Co, 1980. s. 255. ISBN nevedeno.

8. století slavili jako začátek roku ve Francké říši, v Benátkách až do roku 1797, do 15. století začínal rok Velikonocemi ve Francii, Vánoce až do 16. století).

Protože se dříve počítal začátek roku různě, nebyl ještě církevní rok nějak vymezen. V 10. – 11. století vznikl názor, že by roční cyklus svátků mohl začínat právě 1. adventní nedělí, protože liturgické texty této neděle byly na začátku liturgických knih (sakramentářů).²⁵ Tento krok vyvolal mínění, že se tak odkazuje na Ježíšův život od jeho narození. Liturgický rok se vyvinul z velikonočního tajemství – setkávání s vyvýšeným Pánem s ohlednutím na dějinně uskutečněnou spásu a solidární sounáležitosti se spásou druhých lidí. Velký počet církevních svátků z důvodu přívalu nových církví a řádových společenství muselo usměrňovat římské vedení církve. Toto množství církevních svátků a památek má ukázat jediné Kristovo tajemství z různých hledisek a umožnit setkání s Kristovou mnohotvárností, všestrannou plností spásy.²⁶ Velice výstižně se vyjádřil Pius XII. roku 1947 ve své encyklice *Mediator Dei* k liturgickému roku. „*Svatá liturgie nám staví před oči celého Krista ve všech situacích jeho života: jako toho, jenž je Slovem věčného Otce, toho, jenž se narodil z panenské Matky, toho, jenž nás učí pravdě, uzdravuje nemocné, utěšuje zarmoucené, toho, jenž trpí a umírá, a pak vstává z mrtvých jako vítěz nad smrtí, jako toho, jenž vládne v nebeské slávě, posílá do našeho srdce ducha Utěšitele, jako toho, jenž ustavičně žije ve své církvi: Ježíš Kristus včera i dnes a na věky.*“²⁷

Kristovo velikonoční tajemství tvoří střed a pramen liturgického roku. Už v apoštolské době prochází celým rokem jako týdenní Pascha, slavená každou nedělí. Později roční Pascha se vyvíjí ve velikonoční sváteční okruh (začínající Popelční středou a končící Svatodušní nedělí, doba trvání je 13,5 týdne). Podobně se vyvíjela roční oslava na památku Kristova narození (od 1. adventní neděle do Zjevení Páně – Křtu Páně). Tyto dvě události tvoří hlavní body liturgického roku. Liturgické mezidobí se nachází mezi těmito dvěma událostmi a trvá 34 týdnů (začátek tvoří pondělí po Křtu Páně a končí sobotou před

²⁵ ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 352-353. ISBN 80-7021-420-1.

²⁶ ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad 1997. s. 39. ISBN 80-7021-269-1.

²⁷ Tamtéž, s.41.

1. adventní neděli). Temporál (Proprium de tempore), latinsky tempus znamená čas. V liturgickém mezidobí jej tvoří ostatní slavnosti a svátky věnované tajemství našeho vykoupení. Sanktorál (latinsky sancti - svatí) představuje kalendář svátků svatých.²⁸ (viz Příloha I.)

1.6 Temporál – Liturgické doby

Před vznikem okruhů liturgického roku, již od apoštolské doby (Sk 20,7), slavili křesťané neděli jako prvotní sváteční den (primordialis dies festus). Základ (fundamentum) a jádro (nukleus) liturgického roku tvoří neděle.²⁹ Podložení toho, že neděle tvoří významný den, nacházíme v Novém zákoně na mnoha místech. Neděle tvoří den zmrtvýchvstání Páně (Mt 28,1nn), kdy se Pán přednostně zjevuje učedníkům (Mt 28,9) a obdarovává je přislíbeným darem svatého Ducha (Sk 2,1). Tudíž tento den, vyznamenaný samotným Kristem, představoval pro mladou církev první den týdnu. Křesťanská obec se snaží v tento den shromažďovat k lámání chleba (Sk 20,7), podle listu svatého Pavla Korint'ánům má každý přispět ve prospěch trpící obce v Jeruzalémě (1K 16,1nn).³⁰

Velikonoce tvoří první etapu liturgického roku. Od druhého století se vyskytuje slavení Kristovy smrti a vzkříšení v jediné slavnosti s následujícími 50 dny. Epifanie – „slavení zjevení se Božího Syna v těle“ (Narození Páně) se objevuje ve 4. století jako druhý bod liturgického roku, později k nim byla připojena doba přípravy (doba postní a adventní). Doba mezi dobou vánoční a dobou postní se nazývá liturgické mezidobí. Liturgický rok se skládá z doby vánoční a velikonoční a ze dvou liturgických mezidobí.³¹ Doba přípravy na Vánoce se nazývá advent a doba přípravy na Velikonoce doba postní.

Příloha: liturgický rok- obrázek

²⁸ ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad 1997, s. 41-42. ISBN 80-7021-269-1.

²⁹ *Dokumenty 2. Vatikánského koncilu - Sacrosanctum Concilium*, Praha: Zvon, 1995. s. 162. ISBN 80- 7113-089-3.

³⁰ ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 43-44. ISBN 80-7021-269-1.

³¹ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 11. ISBN neuvedeno.

1.6.1 Doba adventní

První známky o době přípravy na Vánoce nalézáme ne v římské liturgii, ale ve Španělsku v Galii (Zjevení Páně 6. ledna je starším svátkem Kristova narození).³² Doba adventní tvoří období přípravy na příchod Syna Božího k lidem (vtělení) a očekávání druhého příchodu Krista na konci věků. Advent vznikl z latinského slova *adventus*, to znamená příchod, příprava, očekávání. Tato doba liturgického roku je jeho nejmladší část a začala se formovat v 7. století. Jejím charakterem je bdělost, otevřenost, radostné očekávání (Má duše čeká Pána, více než strážce na svítání - Ž 130), liturgická barva se používá fialová. Doba adventní začíná od prvních nešpor neděle, která připadá na datum od 27.11 do 3. 12. a končí odpoledne 24. 12. Zahrnuje 4 neděle: první neděle (paruzie) poukazuje na příchod Krista na konci času, druhou a třetí neděli Jan Křtitel volá po obrácení, čtvrtá neděle, jinak také mariánská neděle, znamená zvěstování a navštívení.

Z mnoha tradic a symbolů zastupuje tuto dobu adventní věnec. Počátek adventního věnce sahá do 19. století, kdy se tento zvyk začal objevovat formou zažihání svící na věnci. Symboliku věnce tvoří zelené větve, které znamenají život, kruh vyjadřuje společenství s Bohem a lidmi, plamen svíce připomíná Krista (světlo, které osvětluje každého člověka Jn 1,4; 8,12), čtyři svíce symbolizují čtyři neděle.³³

1.6.2 Doba vánoční

Zápis v římském chronografu z roku 345 obsahuje nejstarší zmínky o slavení svátku Narození Páně 25. prosince, v den který podle císaře Aureliána (275 po Kr.) připadal na zrození nepřemožitelného slunce (Mithrův sluneční kult). Pro křesťany se stal tento den dnem příchodu pravého světla (slunce spravedlnosti -

³²ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 127-135. ISBN 80-7021-269-1.

³³KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 12. ISBN neuváděno.

Srov. ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad 1997. s. 127-135. ISBN 80-7021-269-1.

Mal 3,20). Charakterem tohoto svátku je radost z neuvěřitelného a vše překonávajícího Božího příklonu k člověku v Ježíši Kristu.

Liturgická barva tohoto období je bílá a doba trvá od prvních nešpor svátku Narození Páně do svátku Křtu Páně; má svou vigilií a oktáv. Svátky oktávu tvoří sv. Štěpán, sv. Jan Evangelista, Betlémská neviňátka, svátek Svaté Rodiny, slavnost Bohorodičky Panny Marie – světový den míru (první den občanského roku), 6. ledna slavnost Zjevení Páně (epifanie), v neděli po slavnosti Zjevení Páně se slaví svátek Křtu Páně.

Mezi tradice a symboly spojené s dobou vánoční patří především jesličky, relikvie jeslí v St. Maria Maggiore v Římě jsou uctívány už od 7. století. Bohoslužbu u jeslí poprvé uskutečnil sv. František z Assisi v Grecciu roku 1223. Od 16. století bylo zvykem stavění jeslí v kostelech. Tento zvyk zakázal Josef II., proto byl přesunut do rodin formou uctívání Ježíšova narození a dětství v podobě Jezulátka. Vánoční dárky nebyly vždy vázány na Štědrý den, protože původ tohoto svátku je připisován sv. Mikuláši (6.12.). Až v reformačních církvích v 6. století bylo obdarovávání dárky přesunuto na Narození Páně (Štědrý den) – dárky přináší sám Kristus (později Ježíšek) nikoli Mikuláš. Neodmyslitelným symbolem Vánoc v mnohých domácnostech je vánoční strom. Ten totiž znázorňuje život či sídlo bohů (v pohanství). Pro křesťany představuje strom života v ráji i strom kříže. Zvyk zdobit strom pochází ze středověku, velké rozšíření tohoto zvyku nastalo v polovině 19. století.

Žehnání vody na svátek Zjevení Páně pochází z 11. století. Žehnání domů písmeny K+M+B (latinský ekvivalent C+M+B) představuje prosbu o Boží ochranu a pomoc. Písmena znamenají Christus mansionem benedicat – Kristus ať požehná příbytek. Tříkrálové koledování vzniklo ve středověku. Tři králové chodili po domech a zpívali písně o mudrcích z východu.³⁴

³⁴ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 13-15. ISBN neuvedeno.
Srov. ADAM, A. *Liturgický rok*. Praha: Vyšehrad 1997. s. 136-151. ISBN 80-7021-269-1.

1.6.3 Liturgické mezidobí I.

Během liturgického roku je 33 nebo 34 týdnů, které neobsahují zvláštní aspekt Kristova tajemství, spíše se slaví v celé šíři (zvláště o nedělích). Název tohoto období je doba během roku (*tempus per annum*). Po vytvoření velikonočního a vánočního okruhu liturgického roku byla potřeba začlenit i zbývající neděle. Dříve existovaly neděle po Zjevení Páně, neděle po Seslání Ducha svatého a po zavedení svátku Nejsvětější Trojice (1334) existovalo i počítání po tomto svátku (*post Trinitalem*). Reforma II. vatikánského koncilu zrušila tyto doby po Zjevení Páně, Seslání Ducha svatého a po svátku Nejsvětější Trojice.

Toto období, které začíná v pondělí po Křtu Páně a končí v úterý před Popeleční středou, se vyznačuje zelenou barvou. Liturgické mezidobí doprovázejí texty evangelií o rozvoji Ježíšova veřejného působení podle synoptiků – o nedělích v tříletém cyklu, ve všedních dnech v jednoletém cyklu. Charakter období tvoří následování Krista inspirováno jeho činy a slovy.³⁵

1.6.4 Doba postní

Doba postní znamená přípravu na slavení Velikonoc. Zvolená liturgie připravuje na slavení velikonočního tajemství, katechumeny postupně uvádí do křesťanského života a ostatním věřícím je připomínkou jejich křtu i vnitřního obrácení. Ve 4. století byl začátek čtyřicetidenní přípravné doby stanoven na 1. neděli postní. Od 10. století se udržuje zvyk začínat postní dobu Popeleční středou, při které se uděluje na znamení pokání popelec. Liturgickou barvou tohoto období je fialová.

Poslední šestá neděle postní představuje počátek Svatého (pašijového) týdne určeného památce Kristova utrpení. Tuto neděli je připomínán vjezd do Jeruzaléma, bohoslužba obsahuje *statio* – žehnání ratolestí a koná se průvod do kostela. Na Zelený čtvrtek dopoledne se slaví *Missa chrismatis*, při které kněží ve

³⁵ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995, s. 15-16. ISBN neuvedeno.

společenství s biskupem obnovují své kněžské sliby a světí se liturgické oleje. Odpolednem Zeleného čtvrtku začíná velikonoční třídení (triduum).

Dva významné skutky pokání jsou symbolické pro postní období. Tím je poznamenání popelcem a křížová cesta. Poznamenání popelcem poukazuje na ochotu se obrátit jako Jonáš v Ninive. Při udělování popelce se používají věty vybízející ke změně „Obráťte se a věřte evangeliu“ nebo připomínající lidskou pomíjivost „Prach jsi a v prach se navrátíš“ Křížová cesta vznikla ve 14. století, při čemž 14 zastavení ji tvoří od roku 1600. V roce 1700 byly křížové cesty poprvé instalovány do interiérů kostela.³⁶

1.6.5 Velikonoční třídení (triduum)

Prvotní církve slavila svátek Paschy v celé jeho plnosti smyslu během jediného dne, resp. jediné velikonoční noci. Od 4. století se na základě historizujícího pohledu a napodobivé formy postupně rozčlenila a byly zdůrazněny její dílčí aspekty. Velikonoční třídení začíná večerní mší svatou na památku Večeře Páně na Zelený čtvrtek, vrcholí velikonoční vigilií a končí nešporami neděle Zmrtvýchvstání Páně.

Dobu charakterizuje radost z vítězství života nad smrtí, liturgickou barvou tohoto období je bílá a červená.

Tradice a symboly připomínající velikonoční třídení jsou boží hrob, velikonoční svíce (paškál), žehnání pokrmů, velikonoční vejce, velikonoční zajíc.³⁷

³⁶ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995. s. 16-17. ISBN neuvedeno.

³⁷ Tamtéž, s. 20.

1.6.6 Doba velikonoční

Toto období trvá 50 dní od Zmrtvýchvstání Páně do neděle Seslání Ducha svatého. Obsah doby velikonoční tvoří Kristovo velikonoční tajemství a ukazuje jej jako vítězné, jeho plodem je sdílení Ducha svatého, který oživuje a tvoří nového člověka. Liturgická barva tohoto období je bílá a červená. Celých 50 dní je obdobím veliké radosti.³⁸

1.6.7 Liturgické mezidobí II.

Období začíná od pondělí po slavnosti Seslání Ducha svatého a končí sobotou před první nedělí adventní. Obsahuje tři významné slavnosti Páně, které jsou vázány se skončením velikonoční doby: Slavnost Nejsvětější Trojice (první neděle po Duchu svatém), Slavnost Těla a Krve Páně (čtvrtek po Nejsvětější Trojici), slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Další významná slavnost Ježíše Krista Krále uzavírá liturgické mezidobí II. Charakter a liturgická barva tohoto období jsou stejné jako v Liturgickém mezidobí I.³⁹

³⁸ KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., Olomouc, 1995, s. 17-19. ISBN nevedeno.

Srov. ADAM, A. *Liturgický rok*, Vyšehrad 1997, Praha, s. 62-118. ISBN 80-7021-269-1.

³⁹ Tamtéž s. 21.

2 Charakteristika mladšího školního věku

Za mladší školní věk lze považovat dobu mezi 6., 7. a 11. či 12. rokem. **Mezníky jsou vstup do školy a prvé známky pohlavního dospívání.** Někdy se hovoří prostě jen o školním věku, i když je třeba si uvědomit, že dítě je povinné školní docházkou i v pubescentním věku. Jiné názvy jako pozdní dětství, střední dětství nebo prepubescence jsou pak méně vhodné, protože škola je skutečně ústředním bodem v tomto období (na rozdíl od pubescenta, kdy se více prosazují i mimoškolní aktivity).⁴⁰ Marie Vágnerová školní věk rozděluje na tři etapy: raný školní věk (6-7 let až 8-9 let), ve kterém musí dítě zvládnout nástup do školy a tím i změnu sociálního postavení a různé vývojové proměny; střední školní věk (trvá od 8-9 let do 11-12 let) provází různé změny připravující dítě na dospívání; starší školní věk (odpovídá 2. stupni školní docházky).⁴¹

Mohlo by se zdát, že je to období vcelku nezajímavé, neboť se osobnost dítěte nějak výrazně nevyvíjí, a někdo by ho mohl označit za poměrně klidné až šťastné. Ale přesto toto období provází různé změny – tělesné, psychické, smyslové i intelektuální. Jisté je, že toto období je v životě každého člověka velmi důležité, protože s nástupem do školy se mění království her a fantazie ve svět povinností.

2.1 Pohybový vývoj

Pohybový vývoj závisí na tělesném růstu, který je na rozdíl od předškolního věku či pubescentního většinou rovnoměrně plynulý. Ve srovnání s předchozím obdobím jsou rychlejší pohyby, svalová síla je větší, a proto se zlepšuje koordinace všech pohybů celého těla. Děti se potom více zajímají o pohybové hry,

⁴⁰ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 115. ISBN 80-7169-195-X.

⁴¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 237. ISBN 80-246-0956-8.

zaměřují se také na soutěžení, neboť rády porovnávají své sportovní výkony, aby mohly ukázat svou obratnost, vytrvalost a sílu.⁴²

Dítě se svými silami ještě špatně hospodaří, dokáže se snadno unavit, ale snad ještě snadněji a rychleji dokáže načerpat nové síly. Během celého období se zlepšuje jemná i hrubá motorika. Hrubá motorika právě souvisí s výše uvedeným, a sice s tím, že roste dětský zájem o sportovní výkony. Děti čím dál víc provozují činnosti vykonávané velkými svaly, a tak svoji dovednost ukazují skákáním přes švihadlo, jízdou na kole či obratnějším házením míčem. Vytváří se zde i postavení v kolektivu, malí, slabí a neobratní se stávají často outsidersy, což se projeví na jejich povahovém vývoji. Každý si musí hájit své postavení sám, vliv dospělých už totiž značně klesá.⁴³

Větší výkonností velkých svalů se zlepšuje i kreslení a psaní, protože zpočátku se tyto úkony soustředí do ramenního a loketního kloubu.⁴⁴ Jelikož se však teprve dotváří koordinace mezi zrakem a jemným svalstvem, je jemná motorika přeci jen ještě nedokonalá a pohyby drobných svalů nepřesné.⁴⁵ Až během prvního roku školní docházky a po delším cvičení psaní dochází k zlepšení koordinace pohybu zápěstí a prstů. Výkony dítěte, ať už jde o jemnou či hrubou motoriku, nezávisí jen na věku, ale také na vnějších podmínkách, hlavně na povzbuzování rodičů a očekávání vychovatelů.⁴⁶

2.2 Vývoj poznávacích procesů

Ve školním věku, stejně jako v předškolním, bývá dítě v poznávání velmi aktivní, protože se chce co nejvíce dozvědět o okolním světě. Dítě chce skutečnosti vyzkoumat, v tomto věku k tomu využívá své zkušenosti a reálnou

⁴² LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 117. ISBN 80-7169-195-X.

⁴³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. s. 146–147. ISBN 80-7178-829-5.

⁴⁴ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 117. ISBN 80-7169-195-X.

⁴⁵ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. s. 148. ISBN 80-7178-829-5.

⁴⁶ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 117. ISBN 80-7169-195-X.

činnost, v dospívání věci probádává v mysli. A této jeho touze po poznání reality odpovídá vývoj psychický i rozumový.⁴⁷

2.1.1 Vývoj smyslového vnímání

Úroveň zrakového a smyslového vnímání je mimo jiné rozhodující pro posouzení školní zralosti. Proměňuje se způsob, jak dítě pojímá různé podněty a jak si je vykládá. Vnímání se stává vytříbenějším a scelenějším. Strategie vnímání závisí na vývoji rozumových schopností a naopak.⁴⁸

Děti vykazují ve zrakovém a sluchovém vývoji velké pokroky. Jsou pozornější, vytrvalejší, ve zkoumání důkladnější a méně závislejší na svých přáních a potřebách než předškolní děti.⁴⁹

V oblasti **zrakového vnímání** se mezi 5. a 7. rokem utváří „konstantnost vnímání, tj. schopnost rozlišit a identifikovat určitý tvar bez ohledu na jeho polohu, event. pozadí či “překrytí“, což usnadňuje orientaci. Nejdříve děti rozlišují vertikální polohu – rozdíl nahoře/dole. Později se přidává i diferenciaci horizontální, tj. pravo-levé polohy. Protože rozvoj této schopnosti závisí na zralosti pravé mozkové hemisféry a také jej ovlivňuje vztah k poloze vlastního těla, je získání této schopnosti mnohem složitější a dostávají se potíže, pokud není plně vyvinutá. Pro školní práci je zraková diferenciaci velice důležitá, nezralé děti mají obtíže s rozlišením polohově odlišných písmen (jako b a d, s a z). Jsou už schopné zrakové analýzy a syntézy, to znamená, že celek začínají chápat jako soubor detailů, mezi nimiž jsou nějaké vztahy a nazpět je vnímají jako součást celku. A tak dokážou rozložit celek na části, např. „najít v komplexním obrázku geometrické tvary“. Také zvládají systematické prohlížení, které má nějaký řád

⁴⁷ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 116. ISBN 80-7169-195-X.

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 238. ISBN 80-246-0956-8.

⁴⁹ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 118. ISBN 80-7169-195-X.

(systematická explorace) a dosahují určité úrovně sekvenční percepce, tj. dovednosti správně vnímat pořadí písmen nebo číslic. To se jim hodí při učení se čtení slov.⁵⁰

Sluchové vnímání také dozrává mezi 5. a 7. rokem. Většina dětí věnuje mluvené řeči, kterou denně slyší kolem sebe, patřičnou pozornost, aby okolí dobře rozuměly. Tak se vyvíjí zejména fonémický sluch, šestileté děti už zpravidla rozlišují všechny fonémy (zvuky mluvené řeči rodného jazyka). Nevyspělé děti mohou mít potíže s rozpoznáním obdobně znějících hlásek, pak je nedovedou správně vyslovovat, jelikož jim chybí zpětná vazba. Během první třídy se většinou teprve učí analyzovat zvukovou podobu řečového projevu a musí pochopit skutečnost, že slova skládající se z různých hlásek se dále člení na menší jednotky. Fonologická diferenciací se zlepšuje po vstupu do školy, 6-7leté děti jsou schopné již rozlišovat délku samohlásek, avšak ještě se jim pletou měkké a tvrdé slabiky i znělé a neznělé hlásky.⁵¹

2.1.2 Vývoj rozumových schopností

V myšlení je mladší školák hodně ovlivněn realitou. Je tedy schopen uvažovat o něčem určitém, co už zná, aniž by objekt přemýšlení byl přítomen.⁵² Škola mění život dítěte mimo jiné tím, že ho přinutí pracovat a učí ho myslet, čemuž odpovídá rozumový vývoj dítěte. Aby zvládalo školní látku, musí si přisvojit myšlenkové operace, které pak různě kombinuje a skládá ve větší celky, také je schopno pojmout více fakt najednou. Tak se stává dětské myšlení rychlejším a efektivnějším.⁵³

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005. s. 238–239. ISBN 80-246-0956-8.

⁵¹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005. s. 240–241. ISBN 80-246-0956-8.

⁵² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005. s. 242. ISBN 80-246-0956-8.

⁵³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem.* Praha: Portál, 2004. s. 148. ISBN 80-7178-829-5.

Předškolní dítě je schopno řešit některé problémové situace, ale převážně v myslí na základě toho, co si může představit z dřívějších zkušeností či vjemů. Vztahy mezi různými ději chápe názorně a vychází ze své činnosti (jde o názorné myšlení). Až na začátku školního roku začíná dítě uvažovat a posuzovat již s využíváním logických operací, bez souvislosti s viděnou podobou. I teď se toto logické usuzování týká názorných věcí, jevů a obsahů a vlastních zkušeností.⁵⁴ **Jean Piaget** toto období nazval **fází konkrétních logických operací**.⁵⁵ Teprve kolem věku od jedenácti let začíná dítě odvozovat závěry, i když si nemůže obsah konkrétně představit.⁵⁶

Hlavní schopnosti, které mladší školáci v logickém myšlení dosáhnou, jsou decentrace, konzervace a reverzibilita. **Decentrace** pomáhá dokonaleji poznávat věci a jevy kolem sebe v tom, že dítě už bere v úvahu více hledisek i jejich souvislosti a vztahy. Díky tomu uvažuje komplexněji, své poznatky umí jistým způsobem uspořádat a pochopit, že lidé mohou mít různé názory, potřeby atd. a náhledy na stejnou věc. **Konzervací** je dítě „schopné pochopit trvalost podstaty určitého objektu či množiny objektů, i když se mění jejich vnější vzhled“. Voda bude stejná, ať je ve džbánu, v umyvadle nebo ji přeléváme do jakékoliv nádoby.⁵⁷ Podobně při přelévání vody z větší skleničky do menší dobře určí, že vody neubýlo ani nepřibýlo. Už chápe, že objekty i situace mají určité znaky, které se nemění a ví, že jedna skutečnost může mít víc podob, ač tomu ještě zcela nerozumí. **Reverzibilita** pak spočívá v tom, že dítě pojímá vratnost různých proměn. Uvědomuje si, že se stav změní, když něco učiní. Na příkladě přelévání vody se pokusy utvrzuje, že je vody stále stejně a nemůže tomu být jinak. Toho dítě využívá třeba v matematice při sčítání a odčítání.⁵⁸

Rozumový vývoj se projeví i v logickém třídění. Např., „dáme-li dítěti obrázek se třemi vrabci a pěti kosa a zeptáme-li se, zda je na něm více kosů, nebo

⁵⁴ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 122. ISBN 80-7169-195-X.

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 242

⁵⁶ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 122. ISBN 80-7169-195-X.

⁵⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 244–245. ISBN 80-246-0956-8.

⁵⁸ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. s. 53. ISBN 80-7178-888-0.

více ptáků, může se ukvapit a „naletět“, ale svou chybu dokáže opravit“. Také už bez potíží zvládá seřazení hůlek podle délek.⁵⁹ Logická operace jako **inkluze** (schopnost rozlišovat významné a nevýznamné znaky) usnadňuje dítěti rozeznávat nadřazenou třídu a podřazené skupiny.⁶⁰

Vnímání času a rozvoj řeči

Svět malého školáka se rozšiřuje v **prostoru i v čase**, odpoutává se od toho, co v daném okamžiku koná a co cítí. Již dříve je schopen vybavit si minulé události, ale nemá dosud vyvinutou časovou spojitost a posloupnost a neposoudí tudíž, co je dříve či později, co blíže a co dále apod. Teprve v průběhu školních let nabývají slova jako dříve, později, zítra, včera, daleko apod. svůj význam a školák se vymaňuje z úzkého sevření času a prostoru. Avšak abstraktní význam pojmů jako konečno – nekonečno, život – smrt začíná chápat až na prahu dospívání.⁶¹

Až rozvoj logických operací („když jsou schopné integrovat dílčí úvahy do jednoho celku“) dětem umožní lépe chápat pojem času. Už ví, že existuje kalendář, že den má svůj rytmus a věci svůj řád a na základě toho si vytváří mapu prožitých událostí, které mají pro děti specifický význam. Také se učí rozlišovat délku trvání nějakého dění, probíhající v čase, což dávají do souvislosti se svými zkušenostmi, a napomáhá to k učení se hodin. Chápou už časovou nevratnost.⁶² Rozlišují také roční období, uvědomují si koloběh přírody a svátky či různé tradice (narozeniny, Vánoce, Velikonoce, zimní, letní radovánky), které s tím přicházejí a na něž se mohou těšit.

V tomto věku se **řeč** rychle zdokonaluje, dítě už aktivně používá asi pět tisíc slov, rozumí ještě daleko většímu množství. Slova jsou zatím více vázána na předměty, protože myšlení je konkrétní a dítě snáze podléhá emocím.

⁵⁹ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. s. 148. ISBN 80-7178-829-5.

⁶⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 247. ISBN 80-246-0956-8.

⁶¹ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 119. ISBN 80-7169-195-X.

⁶² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 251. ISBN 80-246-0956-8.

V rozdílnosti rozvoje řeči, slovní zásoby a používání slov je zřetelná sociokulturní úroveň rodin a také dědičné a vrozené předpoklady.⁶³

2.1.3 Vývoj paměti a pozornosti

Rozvoj smyslového vnímání i myšlení vede k tomu, že vnímání se stává více cílevědomým aktem – pozorováním. Tento krok vyděluje „teoretickou poznávací činnost od praktické jednacích aktivity“.⁶⁴ S tím roste pozornost a zdokonaluje se paměť.

Paměť se zvyšuje i s vývojem řeči, protože se může opírat o soustavu slovních výpovědí a není tolik závislá na jednotlivých okamžicích. Ve školním věku je krátkodobá i dlouhodobá paměť stabilnější, dítě lépe dokáže reprodukovat naučenou látku, což se projeví v učení se básniček nebo v počáteční české gramatice, kdy je zapotřebí se naučit abecedu, hlásky, souhlásky, samohlásky atd., podobně i v matematice v postupu jednoduchého počítání apod. Tento vzestup je zapříčiněn množstvím osvojených znalostí, do kterých se mohou integrovat nové, a některými naučenými paměťovými strategiemi. Asi do pěti let děti samy takové strategie netvoří, kolem sedmi let začínají používat ty nejjednodušší (opakování) a později se přidávají např. logické shromažďování a uspořádání materiálu, utváření mnemotechnických pomůcek.⁶⁵ Děti si lépe zapamatují to, kde mohou využít logických souvislostí. I zde, stejně jako ve vývoji myšlení, smyslového vnímání atd., platí, že nezralost může ovlivnit kapacitu krátkodobé paměti, a to pak dětem mladšího školního věku působí potíže, neboť si hůře pamatují a zvládají zadané úkoly.

Kapacita i kvalita **pozornosti** se v průběhu školní docházky vyvíjí a mění. Schopnost soustředění se považuje za nejdůležitější složku při posouzení školní

⁶³ ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. s. 149. ISBN 80-7178-829-5.

⁶⁴ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 119. ISBN 80-7169-195-X.

⁶⁵ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 121. ISBN 80-7169-195-X.

zralosti. Zdlouhavě dozrává na začátku školního věku a je v tomto období pořád značně omezená a v rámci celkového rozvoje se prodlužuje zhruba o jednu až půldruhé minuty za každý rok. Z toho vyplývá, že by dětem měla být přizpůsobena struktura hodiny, protože 7leté děti se dokáží soustředit tak 7–10 minut, v 10 letech přibližně až 15 minut atd. Dítě nejspíš déle udrží pozornost na zrakové podněty než sluchové.⁶⁶

2.3 Emoční a sociální vývoj

Vstup do školy rozšiřuje začlenění dítěte do lidského společenství. Pro dítě už nejsou vzorem chování pouze rodiče, ale stávají se jimi učitelé i spolužáci. Pro dítě je důležitá interakce mezi dalšími dětmi, protože převážně od nich může přebírat sociální reakce jako je pomoc slabším, spolupráce, ale i soutěživost. Čím dál více se zvyrazňují vůdčí, dominující typy (mohou zacházet až k panovačnosti či agresivnosti) a podřízenost (může vyústit v nekritický souhlas a poddanost, kdy takové děti podlehnou při různých přestupcích svodům a „slíznou“ to mnohdy za vůdce).

Ve školním věku se značně vyvíjejí emoce a schopnost seberegulace. Dítě by mělo být schopné vlastní vůlí potlačit své city, přání, potřeby nebo je naopak zjevně vyjádřit a věnovat se svým povinnostem či školní práci na úkor svých přání (jedna z podmínek při posouzení školní zralosti). Emoční inteligence pak ovlivňuje jak sociální komunikaci a začleňování dítěte, tak i třeba zvládnání školních požadavků. Také se vyvíjí emoční porozumění: předškolní dítě projevovalo emoce tak, jak prožívalo různé situace; školní dítě poznává, že pocity, tužby, pohnutky lze skrýt před druhými (ne však před sebou); v období dospívání si počíná uvědomovat, že ani sebe nezná úplně a že existují i nevědomé stránky jedince. Později také přichází na to, že na jeden prožitek lze reagovat více protikladnými emocemi a na jednu situaci lze nahlížet z více hledisek.

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. s. 256 – 257. ISBN 80-246-0956-8.

Začínající školák už si s sebou přináší zvnitřněné základní normy sociálního chování (ví, co je dovoleno a co není) a první hodnoty (ví, co je dobré a co zlé). Dochází tedy k dalšímu **vývoji sociálních kontrol a hodnotové orientace**. Toto obojí je v tomto věku totiž zatím labilní a závislé na situacích, potřebách dítěte i postojích dospělých. Takže dítě musí být stále dospělými korigováno k mravnímu jednání, teprve až vytříbením logických operací a uvědoměním si časové posloupnosti je schopné zvnitřnit ve svém chování určité věci a jevy a uchovávat je jako trvalé hodnoty.

Rozšiřuje se také **morální vědomí a jednání**, kdy dítě jedná podle osvojených mravních norem a hodnot, to však závisí na kognitivním vývoji. J. Piaget v tomto vývoji určil tři etapy: v první je morálka předškolního dítěte převážně určována dospělými (tzv. heteronomní); morálka dítěte kolem 7., 8. roku se stává autonomní, protože dítě pokládá určité jednání za správné či nesprávné samo o sobě bez ohledu na autoritu dospělého, nedokáže však ještě kriticky odlišovat. Teprve od 11-12 let děti hlouběji pronikají do podstaty morálky a přihlíží i k motivům jednání či různým okolnostem.

Socializace dětí mladšího školního věku

Pro děti je důležité utváření sociálních rolí, nástupem do školy se totiž přidávají kromě rolí v rodině role nové – spolužák, žák apod. A další přijímá ve skupině vrstevníků, které se formují v třídním kolektivu nebo i mimo něj (jde o různé volnočasové aktivity jako je skaut, hasičský kroužek, umělecké kroužky atd.). Hlavně z těchto si utvářejí sebepojetí a sebehodnocení. Rodiče či učitelé by měli být vnímaví, co se děje v nitru dítěte, v třídním kolektivu, v rodině a podporovat jej ve vytváření zdravého sebehodnocení a ne ho ještě srážet nepochopením, přílišnými tresty, nároky atd.⁶⁷

Podobně jako přijímá nové sociální role, vybírá si i nové vzory pro své jednání. Dříve jimi byli výhradně rodiče (či jiné osoby z rodiny nebo bezprostředního okolí). Příslušnost k rodině je pro školáka velice důležitá, otec

⁶⁷ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 128 – 133. ISBN 80-7169-195-X.

i matka jsou pro něj určitým modelem a také zdrojem jistoty a bezpečí a sourozenci dál zastávají důležitou úlohu v socializaci. Vstupem do školy se může významně změnit postavení dítěte v rodině, to souvisí s očekáváním rodičů a zpětně tak může být ovlivněno chování dítěte.⁶⁸ Pro školáky se první učitel stává téměř bezvýhradnou autoritou (často rodiče znají větu: „Ale učitel to říkal takhle ...“). V dalších třídách mohou „vzhlížet“ ke kamarádům, vrstevníkům, známým osobnostem apod. Vrstevnická skupina může zprostředkovávat sociální normy a hodnoty, které nemusí odpovídat normám a hodnotám dospělých, tento konflikt zprvu vyznívá ve prospěch morálky autorit, v pozdějším věku (v dospívání) nezřídka převáží vliv skupiny.

Děti jsou sice socializovány zvnějška, ale do značné míry se socializují samy. Sebesocializace vychází z vlivu osob kolem dítěte (napodobování vzoru, posilování chování patřícího k určité roli) a ze způsobu, jak dítě přijímá a jak vyhodnocuje informace získané z prostředí. Vytváří si z okolí určitou teorii o sobě („kdo jsem“, „co umím“, „jakou mám hodnotu“, „jaký smysl má můj život“ a další), což pak ovlivňuje jeho chování navenek, a to nazpět zase postoje a jednání lidí v jeho okolí. Ti se mnohdy pohoršují nad jeho chováním či charakterem a neuvědomí si, kde jsou kořeny toho všeho.⁶⁹ Člověk se v žádné etapě svého života nevyhne hodnocení a posuzování druhými, nejméně pak dítě školou povinné – ve škole, v rodině, mezi spolužáky. Pozitivní hodnocení ve škole dosáhne za podávání dobrých výkonů, kladné hodnocení však vyžaduje i od vrstevníků, potřebuje mít v dětské skupině vyhovující postavení.⁷⁰

V předškolním věku byla pro poznávání světa důležitá hra, nyní je to vedle ní skutečná práce. K té jsou školáci vedeni jak školou, tak i rodinou (vytyčené práce, schopnost vykonávat žádoucí i méně žádoucí úkoly).⁷¹ Po vstupu do školy se musí děti naučit zacházet i s volným časem. Ten vyplňuje především hra, která byla

⁶⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005. s.319. ISBN 80-246-0956-8.

⁶⁹ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* Prah : Grada Publishing, 1998. s. 133 – 136. ISBN 80-7169-195-X.

⁷⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.* Praha: Karolinum, 2005. s. 318. ISBN 80-246-0956-8.

⁷¹ LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* Praha: Grada Publishing, 1998. s. 137. ISBN 80-7169-195-X.

předtím téměř celodenním zaměstnáním. Jejich hry jsou realističtější (u chlapců-technické stavebnice, vyřezávání nožem, u děvčat zůstává hra s panenkou, i když je plánovitější, u obou pak stolní hry a hra se zvířaty), dnes značný díl zaberou počítačové hry a televize. Děti stále lákají skupinové hry (různé honěné, schovávané, hry s míčem i hry se složitějšími pravidly) a sport. Toto období je vhodné pro nalezení talentu, nadání, a tak děti navštěvují hudební, výtvarné, taneční a další kroužky. A mnohé ve svém volném čase určitě rády zasednou ke knize a také ještě vyžadují, aby se jim četlo. K rozumnému trávení volného času a ke střídání pasivního a aktivního odpočinku by určitě měli své děti vést rodiče.⁷²

3. Náboženská výchova dítěte mladšího školního věku

Při náboženské výchově jde o setkávání mezi Bohem a člověkem, člověkem a člověkem, člověkem a společností, člověkem a jeho duševním světem, člověkem a přírodou, člověkem a světem předmětů. Vystupuje tu snaha o dosažení dvou cílů – zaprvé konkrétních cílů ve znalostech, dovednostech a osvojení si vzorců jednání (naučit dítě modlitbu), za druhé usilujeme o rozšíření horizontu v určité oblasti víry, vztahů (aby dítě udělalo zkušenost, že modlitba je rozhovor s Bohem a spojuje se v ní důvěra s odevzdáním se, díkyvdáním a chválením).⁷³

Lidé už odedávna přemýšleli o údělu a smyslu lidského života a náboženská výchova jej nalézala a předkládala v Bohu. Vlastně se snaží o rozvoj plného lidství a vytváření dospělého člověka v souladu s Božím plánem. Dítě by mělo být vychováváno tak, aby rozumělo sobě, druhým věcem a přírodě kolem sebe, Bohu, společnosti, vytvářelo zdravé vztahy a umělo ve vztazích přiměřeně reagovat.

Aby náboženská výchova byla pozitivní, musí u dozrávajícího jedince směřovat ke svobodě, dospělosti a samostatnosti a opírat se o hierarchii hodnot. Pokud je dítěti předkládán Bůh jako milující je pravděpodobné, že dítě bude

⁷² ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. s. 155–156. ISBN 80-7178-829-5.

⁷³ MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994. s. 36, ISBN neuváděno.

svobodné a samostatně rozhodující. Náboženská výchova má i svou úlohu v utváření osobnosti. Jde převážně o proces získávání tří schopností – bazální důvěry (dokázat se úplně spolehnout na své bližní, okolní svět, i na Boha), schopnost komunikace (přijímání vztahu já – ty), schopnost dodržovat mravní normy.⁷⁴

K náboženské výchově patří vytváření náboženských postojů, při kterých se uplatňují tři složky: funkční, afektivní a kognitivní. **Funkční složka** – dítě se učí náboženským postojům napodobováním a ztotožněním se s určitým obsahem, nejprve od blízké osoby ve svém okolí, ke které má vztah. Právě proto mají v náboženské výchově velký význam slavnosti a svátky během církevního roku a tradice náboženské či rodinné. To vždy současně doprovází **složka afektivní**. Díky blízké osobě dítě prožívá emocionálně pozitivní klima, které pomáhají vytvářet i smyslové vjemy (např. mozaiky v oknech, fresky, obrazy, příjemné zvuky, vůně). Jestliže prostředí na dítě působí nepříjemně, neútně či se tam dítě ocitlo ze strachu, z donucení, vytváří si náboženský postoj spíše negativní. O zrání a zralosti hovoříme teprve u **kognitivní složky**. Až s vývojem kognitivních schopností dítěte mu může být objasněno to, co již dříve přijalo a vykonávalo.⁷⁵

Děti by měly také rozvíjet svoji religiozitu. Tu B. Grom popisuje jako *připravenost člověka sám sebe, své bližní a svět prožívat, promýšlet ve vztahu k božskému, přesahujícímu člověka a chovat se odpovídajícím způsobem*. Religiozita dítěte by se měla rozvíjet více z prožitků než vědění, dále vědomím, že náleží do společenství, kde se může i uplatnit, najít útočiště a naději.⁷⁶ A k tomu všemu pomáhají právě akce, slavnosti zaměřené na potřeby a možnosti dětí v průběhu celého roku. Děti v tomto věku ještě vyžadují setkávání se s událostmi, věcmi, skutečnostmi, s kterými se již obeznámily. Jak je uvedeno v části vývojové psychologie, rozvíjí se už u nich logické operace, ale ještě závislé na názorných věcech, jevech atd. Proto se u nich může náboženská výchova opírat o slavení Vánoc, Velikonoc, i jiných svátků během církevního roku, které znají z rodinného prostředí. Sice nemají ještě plně rozvinutou rozumovou analýzu, ale již sluchovou

⁷⁴ Tamtéž, s. 50, 52, 55.

⁷⁵ Tamtéž, s. 66, 67.

⁷⁶ Tamtéž, s. 57, 61.

a zrakovou, takže jsou schopné pojmout různorodost symbolů, zkušeností, které jim ale musí být podávány přijatelnou formou. Tyto děti si ještě rády hrají, ukazují své výkony, vědomosti, dovednosti, soutěží spolu, dělí se o své zážitky. Můžeme využívat i toho, že se zvyšuje pozornost i paměť, takže kromě herních aktivit jsou schopné přijímat katechezi, kázání, účastnit se mše apod.

V rozvíjení víry se dítě setkává se symboly. České slovo symbol se odvozuje z řeckého slova symbolon. Tento pojem vznikl se slovesa sym-balló, což poznávací znamená spojit dohromady. Symballo bylo *poznávací znamení, předmět rozříznutý na dvě části*, který umožnil vlastníkům každé části poznat, že si jsou blízcí, jako dva bratři a podle toho se přivítat, i když se před tím nikdy neviděl.⁷⁷

Mezi podstatné znaky symbolu patří obecná srozumitelnost, celek, otevřenost, dobová podmíněnost. Mnohé symboly jsou srozumitelné bez dalších předpokladů, neboť v lidech vyvolávají spontánně podobné představy. Způsobuje to efekt, který se nachází v symbolech samých. Právě v tom spočívá zásadní rozdíl mezi symbolem a znakem. Znak vzniká na základě dohody mezi lidmi (např. červená znamená zákaz jízdy, zelená volnou cestu). Symbol působí na člověka skrze jeho smysly (oči, uši, hmat a chuť), skrze sílu myšlení a porozumění. To tvoří charakteristiku symbolu jako celek. Otevřenost symbolu znamená to, že neutváří jeden pohled, ale nechává vedle působit právě více významů současně.

Posledním znakem symbolu je dobová podmíněnost. O symbolech platí, že mají něco společného s věčností a časem a jsou podřízeny dějinnosti. *V tom smyslu můžeme říci, že určitý symbol vznikl v okamžiku, kdy byl jako symbol popsán člověkem, když se to odehrálo před mnoha tisíci lety.*⁷⁸ Právě v době mladšího školního věku je velice důležité používat symboly jak v náboženské výchově, tak i v katechezi.

⁷⁷ KUNETKA, F. Liturgika, Úvod do liturgie svátostí. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. s. 125. ISBN80-7192-618-3.

⁷⁸ MUCHOVÁ, L. *Bůh je jako mrakodrap: O rozvoji dětského Božího obrazu*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská s.r.o., 1998. s.12-13. ISBN nevedeno.

4. Katechetická činnost

V této třetí části bych ráda objasnila význam, obsah a důležitost katechetické činnosti pro práci s dětmi mladšího věku. Katechetická činnost vychází z katechetiky, jejíž předmětem je katecheze. Toto podstatné jméno odvozené z řeckého slova katechein znamená „dát zaznít s účelem“, „záměrně vyvolat odezvu“, „odpověď“ anebo „vyučovat mluveným slovem“.⁷⁹ Mnoho definic katecheze obsahují dokumenty Magisteria. V knize Katechetika od Emilia Albericha a Ludvíka Dřímala nazývají oba autoři souhrnně katechezi - *každou službu církve Božímu slovu, která je zaměřena na pomoc při zrání křesťanské víry, a to jak jednotlivců, tak i celých společenství*.⁸⁰ Základní dokument Církve o katechezi tvoří Všeobecné direktorium pro katechezi z roku 1997.

4.1 Katechetika, její význam, identita a členění

Katechetika tvoří vědní disciplínu v rámci pastorační činnosti církve. Doba trvání této disciplíny je poměrně krátká, poslední dvě staletí. Hlavní téma této disciplíny reprezentuje katecheze, která existuje již od počátku církve. Benediktinský opat Rautenstrauch roku 1774 zavedl do teologických škol výuku katechetiky jako samostatnou disciplínu nebo někde jako součást pastorální teologie. Teprve 19. století přineslo rozvoj katechetiky v praxi. Nejvíce se na tom podílel vznik a rozvoj tzv. katechetického hnutí.⁸¹ Identitu katechetiky utváří její předmět - katecheze a všechny její formy. Mezi ně náleží např. společná reflexe zkušenosti víry, výuka, iniciace ke svátostem, systematický doprovod na cestě víry a mnoho jiných. Složitost a pestrost forem katecheze vysvětluje, proč katechetika jako obor vyžaduje podrobnější vnitřní členění. Obvykle se rozlišuje

⁷⁹ DŘÍMAL, L. *Katecheze Církve jako služba božímu slovu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001. s. 5. ISBN 80-7266-093-4.

⁸⁰ DŘÍMAL, L. *Katecheze Církve jako služba božímu slovu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001. s. 49-50. ISBN 80-7266-093-4.

⁸¹ DŘÍMAL, L. *Katecheze Církve jako služba božímu slovu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001. s. 45. ISBN 80-7266-093-4.

mezi katechetikou základní, materiální a formální. **Základní katechetiku** představuje studium základních podmínek, orientací a identita katecheze. **Materiální katechetika** zahrnuje správný obsah katecheze, strukturu a členění poselství přítomného v Písmu a v tradici církve. Způsoby katechetického sdělování - výrazové prostředky, metodické postupy, metodologie apod. jsou předmětem **formální katechetiky**. Další členění katechetiky na základní, obecnou a speciální je podle různých adresátů katecheze, které tvoří buď věk, status osob (např. děti, dospělí, senioři) nebo prostředí, v němž se katecheze koná (např. rodina, farnost). Katechetiku také charakterizuje mnoho metod odpovídající různým dimenzím a hlediskům katechizace.⁸²

4.2 Katechetika jako teologická a pedagogická disciplína

Spojitosť katechetiky a teologie vychází z podstaty charakteristiky katecheze definované jako služba slova církve určená pro výchovu víry. Dlouhou dobu byla vnímána katechetika jako podřazená disciplína systematické teologie. Dnes je chápána v rámci pastorální či praktické teologie. Vymezení její přesné působení není snadné, protože katecheze se rozvíjí v dalších pastoračních aktivitách např. v pastoraci mládeže i v duchovním doprovázení. Katechetika obsahuje také charakteristiky pedagogické disciplíny. Pedagogický ráz vychází z účelu katechizace, což je výchova víry ve prospěch jejího zrání. Tento proces má vliv na růst a zrání člověka, proto je katechetika chápána jako pedagogická věda, bez zpochybnění jejího spojení s teologií. Podle knihy Piera Petrosilla je katechetika chápána jako teologicko-pastorační věda, která studuje vše, co se týká katecheze. Je tedy uměním vyučovat pravdy víry za použití pedagogicko-didaktických znalostí.⁸³

⁸² ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008. s. 7-9. ISBN 978-80-7362-6.

⁸³ PETROSILLO, P. *Křesťanství od A do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. s. 89. ISBN 80-7192-365-6.

4.3 Obsah katecheze

Nejvýznamnější zdroj obsahu katecheze tvoří Boží slovo. Toto Boží slovo je obsažené v živé tradici a v Písmu. Další zdroje katecheze odvozené od hlavního nejvýznamnějšího zdroje představuje liturgie, životy svatých a dějiny Církve.⁸⁴ Boží slovo, jako hlavní zdroj katecheze je rozjímáno a chápáno stále hlouběji skrze smysl víry celého božího lidu, pod vedením Magisteria (Učitelského úřadu církve), které je vykládá s autoritou; je slaveno v liturgii, kde je neustále hlásáno, posloucháno, vnitřně přijímáno a vysvětlováno; září v životě církve v jejích dvoutisíciletých dějinách, především ve svědectví křesťanů a zvláště svatých; je prohlubováno v teologickém bádání, které pomáhá věřícím činit pokroky v pevném pochopení jednotlivých tajemství víry; projevuje se v ryzích náboženských a mravních hodnotách, které jsou jako semena Slova, rozseté v lidské společnosti a v různých kulturách.⁸⁵

4.4 Cíle a úloha katecheze

Katecheze jako zvláštní služba Slova dává dozrávat počátečnímu obrácení, tak aby se z něj stalo živé, výslovné a činné vyznání víry: *Katecheze má svůj původ ve vyznání víry a přivádí k vyznání víry.* Konečným cílem katecheze je uvést někoho nejenom do styku víry, ale do společenství víry, do důvěrného vztahu s Ježíšem Kristem. Jde při tom o pomoc čerstvě obrácenému člověku, aby lépe poznal Krista, hlouběji vnikl do jeho tajemství, obeznámil se s požadavky a přísliby obsaženými v evangelním poselství a znal cesty, jimiž se má ubírat každý, kdo chce Krista následovat.⁸⁶

⁸⁴ DRÍMAL, L. *Katecheze Církve jako služba božímú slovu.* Olomouc: Maticе cyrilometodějská s.r.o., 2001, s. 58. ISBN 80-7266-093-4.

⁸⁵ *Všeobecné direktorium pro katechezi,* Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. s.74. ISBN nevedeno.

⁸⁶ *Všeobecné direktorium pro katechezi,* Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. s. 58. ISBN nevedeno.

Základní úlohy katecheze jsou pomoci poznávat, slavit, prožívat a kontemplovat Kristovo tajemství. To znamená, že katecheze má vést k prohloubení v poznání víry, vychovávat k modlitbě, k děkování, k pokání, k důvěrné prosbě, ke smyslu pro komunitu a k řeči symbolů (výchova k liturgii). Katecheze musí také umět ukázat společenské důsledky evangelijních požadavků (morální formace). V neposlední míře vede katecheze ke smyslu pro misi, formuje k mezináboženskému dialogu, tj. připravuje na plodnou komunikaci s příslušníky jiných náboženství.⁸⁷

4.5 Originalita a specifičnost katechetické činnosti

Katecheze bývá dosud chápána jako předávání obsahu víry, v úzké souvislosti s předáváním obsahu teologie. Toto pojetí katecheze bylo přijímáno po celý novověk. V době osvícenství byla katecheze chápána jako výuka věrouky a mravouky pro běžné věřící. Teologie a katecheze budou vždy spolu spojeny. Katecheze má propojovat a prohlubovat obsah Zjevení a praxi církve. Jak teologie, tak katecheze mají každá svůj velký úkol. Teologie (systematická) buduje základy, uvádí do systému a vědecky prohlubuje víru i církevní praxi. Hlavním úkolem katecheze je služba růstu víry jednotlivých osob nebo skupin, propojení jejich potřeb, problémů a nadějí s křesťanským poselstvím. Teologický přístup je intelektuální a katechetický spíše komunikativní. F. Coudreaux a jiní autoři charakterizují teologický a katechetický přístup takto: “*teologie je v první řadě studiem a reflexí Božího slova, zatímco katecheze je spíše jeho aktualizací a sdělováním; teolog uvažuje o Božím slovu odhaleném vírou, zatímco katecheta toto Slovo zprostředkovává tak, aby v člověku víru živilo, rozvíjelo a vychovávalo; teologie je spíše školou reflexe, katecheze školou obrácení*“⁸⁸

⁸⁷ Tamtéž. 60-34.

⁸⁸ ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008. s. 7-13. ISBN 978-80-7362-6.

4.6 Katecheze a vyučování náboženství ve škole

Vyučování náboženství ve škole a katecheze mají odlišný vztah a vzájemně se doplňují. Charakteristickým pro vyučování ve škole je fakt, že hlavním úkolem je, aby náboženství proniklo do oblasti kultury a nacházelo vztah k ostatním poznatkům, proto je podřízeno požadavkům školního roku. Velmi důležité je to, aby náboženství bylo pojímáno jako školní předmět tak jako ostatní předměty. Náboženství nemá představovat doplněk ostatních předmětů, ale má stát rovnocenně i v mezioborovém dialogu. Cíl dialogu má představovat utváření osobnosti žáka, na kterém se podílejí všechny předměty. Katecheze, jak bylo napsáno již dříve, tvoří propojení služby růstu víry jednotlivých osob nebo skupin - jejich potřeb, problémů a nadějí s křesťanským poselstvím.⁸⁹

4.7 Katecheze a liturgický rok

Vedle školního roku, který vytváří rámec pro osnovy náboženství, ovlivňuje katechezi také liturgický rok. Dává příležitost k tomu, aby se rozvíjel náboženský život dítěte mladšího školního věku. Katechetická činnost využívá jednotlivá období roku tak, že pomáhá dítěti poznávat, slavit, prožívat tajemství života, smrti a vzkříšení Ježíše Krista. Například Mikulášské besídky (advent) pomáhají dítěti porozumět pojmu očekávání a povzbuzují jeho schopnost být solidární s druhými; přiměřená forma křížových cest a kajících bohoslužeb, (příprava na Velikonoce), napomáhají výchově svědomí dítěte; čas po velikonocích je příležitostí plně rozvinout přípravu na první svaté přijímání atd. Katechetická činnost zaměřená v průběhu liturgického roku na svátek světců, např. Sv. Martina, Sv. Barboru, Sv. Václava apod., je příležitostí přiblížit dětem konkrétní osobu jako životní vzor.

⁸⁹ *Všeobecné direktorium pro katechezi*, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. s. 52. ISBN neuvedeno.

4.7.1 Katechetická činnost v Českobudějovické diecézi

Biskupství českobudějovické bylo založeno roku 20. 9. 1785 bulou papeže Pia IV. Dnešní rozloha diecéze činí 12.500 km², počet katolíků na tomto území představuje 241 984 osob. Biskupství je rozděleno do 11 vikariátů a 361 farností.⁹⁰ Názvy vikariátů představuje Tábor, Sušice, Nepomuk, České Budějovice - město, České Budějovice - venkov, Jindřichův Hradec, Český Krumlov, Pelhřimov, Prachatice, Písek, Strakonice. Každý vikariát zastupuje vikariátní zástupce, který má na starosti výuku a katechezi ve vikariátu. Přehled o školní výuce náboženství, farní katechezi a počtech žáků za školní rok 2007/2008⁹¹ jsou uvedeny (viz Příloha II.).

4.7.2 Popis průzkumu

Pro získání informací jsem využila metodu dotazníkového průzkumu. Jeho základní otázka byla, zda v Českobudějovické diecézi probíhá katechetická činnost během liturgického roku a zda jsou rozdíly v katechetické práci oblastně. K získání informací jsem využila vikariátní katechetické zástupce Českobudějovické diecéze a pomocí dotazníků (viz Příloha III.) jsem zjišťovala, jaké akce se u nich konají. Vikariátní zástupce jsem zvolila z důvodu jejich rozhledu ve vikariátu a nejlepší informovanosti o katechetické činnosti. Osloveno bylo všech 11 vikariátních zástupců pro katechezi. Jejich úkolem bylo vyplnit do tabulky, zda se akce u nich koná či nikoli, pokud ano tak 1-3 místa, kde. Ze získaných informací byla vytvořena souhrnná tabulka (viz Příloha IV.). Akce byly vybrány tak, aby byly zastoupeny všechny části liturgického roku (př. Vánoce-sv. Mikuláš, roráty, vánoční dílny, živé betlémy, Tříkrálová sbírka)

⁹⁰ <http://www.bcb.cz/Dieceze>

⁹¹ <http://kc.bcb.cz/Statistika>

4.7.3 Výsledky průzkumu

Souhrnná tabulka ukazuje nejdůležitější věc - katechetická činnost v souvislosti s liturgickým rokem se v Českobudějovické diecézi koná, a to ve všech vikariátech Každý vikariát ji dělá v takovém rozsahu, který mu poskytuje jeho kapacita a možnosti. Některé činnosti ovlivňuje také jejich geografická poloha (např. Nepomuk), jiné zase rozloha a statut města (České Budějovice - universitní město). V některých případech ovlivňuje rozsah katechetické činnosti také přítomnost řádu či kongregace ve vikariátu (např. Tábor- Misionáři Panny Marie - Obláti, České Budějovice - Salesiáni Dona Boska, nebo Písek Premonstráti). Ne všechny řády a kongregace jsou zaměřeny na činnost s dětmi a s mládeží.

Ze souhrnné tabulky je také možno vidět, že ve všech vikariátech se konají katechetické činnosti u příležitosti Prvního sv. přijímání, Tříkrálové sbírky, svátek Svatého Mikuláš a v rámci Dětských vikariátních poutí. Zkoumání souvislostí rozsahu katechetických činností s působením konkrétního řádu ve vikariátu, či s případným počtem katechetů laiků by bylo námětem pro samostatnou práci. Vzhledem k tomu, že tato práce se tímto nezabývala, byly by další úvahy pouze spekulativní. Důležitým výsledkem průzkumu je skutečnost, že každý vikariát se snaží v každé části liturgického roku nabídnout akci pro děti mladšího školního věku a tím přibližovat křesťanství dětem.

Závěr:

Ve své práci s názvem Katechetická činnost během liturgického roku s dětmi mladšího školního věku jsem se snažila v teoretické části popsat liturgický rok a jeho jednotlivé části, psychologický vývoj dítěte mladšího školního věku, pohled na dítě z náboženské výchovy a také katechetickou činnost z hlediska katechetiky. Praktická část představuje konkrétní katechetickou činnost ve vikariátech v Českobudějovické diecézi a dokumentaci činností ve vikariátu České Budějovice - město. Získané informace potvrzují, že v Českobudějovické diecézi probíhá katechetická činnost a to ve všech vikariátech, sice ne ve stejné míře, ale dle možností, které vikariát umožňuje.

Cílem práce bylo zmapovat katechetickou činnost, konanou v návaznosti na období liturgického roku a to na úrovni jednotlivých vikariátů. Práce poskytuje jen základní vhled do zvolené problematiky. Nabízí základní a stručné informace o katechetické činnosti ve vikariátech spolu s místem konání a možnost jejich využití v praxi. Doufám, že tato práce někomu poskytne informace, pomůže nebo jen poradí.

Abstrakt

Švecová, O. Katechetická činnost během liturgického roku s dětmi mladšího školního věku v Českobudějovické diecézi. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky.

Vedoucí práce A. Pintíř.

Katechetická činnost během liturgického roku s dětmi mladšího školního věku v Českobudějovické diecézi

Klíčová slova: liturgický rok, děti mladšího školního věku, vývojová psychologie, náboženská výchova, katechetická činnost, vikariát, vikariátní katechetický zástupce

Práce se zabývá problematikou katechetické činnosti během liturgického roku s dětmi mladšího školního věku s aplikací na činnost ve vikariátech Českobudějovické diecéze. Teoretická část vymezuje liturgický rok a charakterizuje jeho jednotlivé části, cyklický a lineární časový systém. Ve druhé části se zabývá smyslovými, pohybovými, rozumovými vlastnostmi dětí mladšího školního věku z pohledu vývojové psychologie a z pohledu náboženské výchovy. Ve třetí části popisuje katechetiku, katechetickou činnost, katechezi její cíle, vymezení a obsah.

Praktická část obsahuje dotazník realizovaný v rámci jedenácti vikariátů Českobudějovické diecéze pomocí vikariátních katechetických zástupců zjišťující konkrétní katechetickou činnost v jejich vikariátu. Vyhodnocení a výsledné zhodnocení s ukázkou dokumentací akcí během liturgického roku na příkladu vikariátu České Budějovice - město tvoří závěr práce.

Abstract

Švecová, O. Catechetical activities during the liturgical year with younger school children in the České Budějovice diocese. České Budějovice 2009. Bachelor dissertation. The University of South Bohemia. The Faculty of Theology. The Department of Pedagogy.

Dissertation Supervisor A. Pintíř.

Catechetical activities during the liturgical year with younger school children in the České Budějovice diocese

Key words: liturgical year, younger school children, evolutionary psychology, religious education, catechetical activities, vicarage, vicarage catechetical representatives

The dissertation deals with the matter of catechetical activities during the liturgical year with younger school children applied to the activities in the vicarages of the České Budějovice diocese. The theoretical framework defines the liturgical year and characterizes its individual parts as well as its periodical and linear time systems. The second part deals with sensorial, motional and intellectual qualities of younger school children from the points of view of the evolutionary psychology and religious education. The third part describes catechetical activities, catechetical activities, catechesis and its goals, definition and substantiality.

The practical part contains a questionnaire carried out within the eleven vicarages of the České Budějovice diocese through vicarage catechetical representatives finding out the particular catechetical activities in their vicarage. The evaluation and concluding assessment with the sample of documentation of the activities during the liturgical year in the Town of České Budějovice vicarage concludes the dissertation.

Seznam literatury:

ADAM, A. *Liturgický rok, historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN80-7021-269-1.

ADAM, A. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad, 2001. ISBN 80-7021-420-1.

ADAM, A. RUPERT, B. *Pastoralliturgisches Handlexikon*. Freiburg: Herder GmbH&Co, 1980, ISBN neuvedeno.

ALBERICH, E., DŘÍMAL, L. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7362-6.

Dokumenty 2. Vatikánského koncilu - Sacrosanctum Concilium, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

DŘÍMAL, L. *Katecheze Církve jako služba božímu slovu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 2001. ISBN 80-7266-093-4.

Encyklopedie náboženství. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-188-2.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995. s. 281-282, čl. 1069. ISBN 80-7113-132-6.

KLEMENS, R. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 2003, ISBN 80-7021-575-5.

KLIMEŠ, J. *Slovník cizích slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7235-032-4.

KUNETKA, F. *Liturgický rok ve slavení církve*. Olomouc: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1995. ISBN neuvedeno.

KUNETKA, F. *Liturgika, Úvod do liturgie svátostí*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-618-3.

LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LENGELING, J. E. *Liturgie- Dialog zwischen Gott und Mensch*. Freiburg: K. Richter, 198. ISBN 3-451-19376-0.

MUCHOVÁ, L. *Bůh je jako mrakodrap: O rozvoji dětského Božího obrazu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o.,1998. ISBN neuvedeno.

MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994, ISBN neuvedeno.

NOVÁKOVÁ, C. *Společně objevujeme Víru, učebnice náboženství pro 6. třídu*. Praha:Portál, 1993. ISBN 80-85282-69-0

PETROSILLO,P. *Křesťanství od A do Z*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří: 1998. ISBN 80-7192-365-6.

PIUS XII., *Encyklika Mediator Dei. O posvátné liturgii*. Brno: Sušilova jednota bohoslovců v Brně, 1948. ISBN neuvedeno.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VAVŘINOVÁ, V. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2002. ISBN 978-80-7277-132-5.

Všeobecné direktorium pro katechezi, Praha: Sekretariát České biskupské konference, 1998. ISBN neuvedeno.

Internetový zdroj:

<http://www.bcb.cz/Dieceze>

Seznam příloh:

Příloha I. Liturgický rok

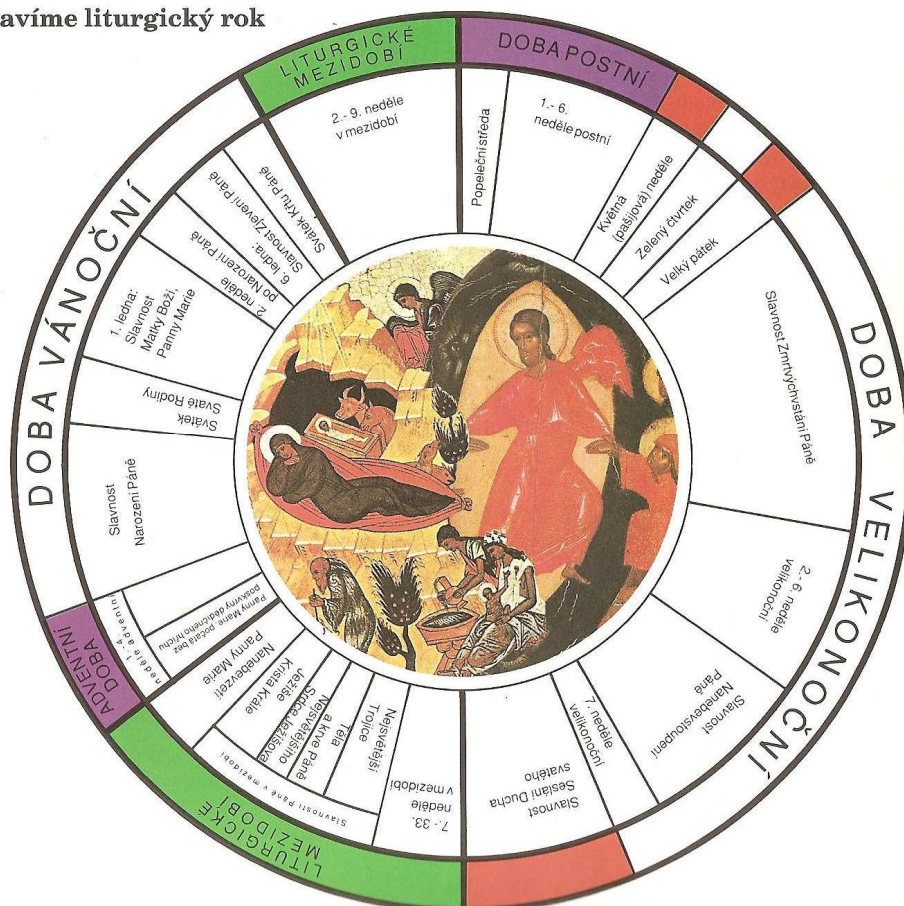
Příloha II. Přehled o výuce náboženství v Českobudějovické diecézi, školní rok 2007/2008

Příloha III. Dotazník

Příloha IV. Informace z dotazníků - tabulka

Příloha V. Katechetická činnost s dětmi ve vikariátu České Budějovice- město

Slavíme liturgický rok

⁹² NOVÁKOVÁ, C. *Společně objevujeme Víru, učebnice náboženství pro 6. třídu*. Praha:Portál, 1993. s. 62. ISBN 80-85282-69-0

Příloha II. Přehled o výuce náboženství v Českobudějovické diecézi, školní rok 2007/2008⁹³

vikariát	Přehled o výuce náboženství: podle počtu žáků, vyučujících a místa výuky - šk.r. 2007/08.																				
	místa, na kterých se vyučuje náboženství									počet osob vyučujících celkem					z toho vyučující na státních školách						
	státní školy					církevní školy				fary	jinde	laici	kněží	jáhni	řeholníci	celkem	laici	kněží	jáhni	řeholníci	celkem
	MŠ	ZŠ	Zvl.Š	gymn.	SŠ	MŠ	ZŠ	gymn.													
ČB m	0	14	0	2	0	0	1	1	4	*	19	2	0	0	21	19	1	0	0	20	
CB v	0	33	0	0	0	0	0	0	2	**	18	6	1	0	25	18	6	1	0	25	
CK	0	21	1	2	0	0	0	0	4		14	1	1	0	16	14	1	1	0	16	
JH	0	16	1	1	0	0	0	0	2		6	6	1	0	13	6	2	0	0	8	
Nep.	0	7	0	0	0	0	0	0	3		3	3	0	0	6	3	3	0	0	6	
SU	0	16	0	1	0	0	0	0	2		4	2	0	1	7	4	2	0	1	7	
PE	2	16	0	0	0	0	0	0	8		14	11	0	0	25	7	6	0	0	13	
ST	2	18	1	1	0	0	0	0	4	***	9	0	0	4	13	6	0	0	4	10	
PT	0	17	1	0	1	0	0	0	5		17	3	1	0	21	17	3	1	0	21	
PI	0	12	0	0	0	1	0	0	4	****	3	8	1	1	13	2	7	1	0	10	
TA	0	16	0	0	0	0	1	0	3		11	6	0	0	17	10	0	0	0	10	
Celkem:	4	186	4	7	1	1	2	1	3		118	48	5	6	177	106	31	4	5	146	

* Empatie - ústav sociální péče a Dětské centrum Arpida

*** Obec. Dům

** Domov sv. Anežky - Týn n.Vlt.

**** Perinium a Dům sv. Zdislavy

⁹³ <http://www.kc.bcb.cz/Statistika>

vikariát	Přehled o výuce náboženství: počty žáků a studentů - šk.r. 2007/08.																				celkem
	státní školy					církvní školy				fary					vyučování jinde						
	MŠ	1.st.	2.st.	gymn.	SŠ	MŠ	1.st.	2.st.	gymn.	MŠ	1.st.	2.st.	gymn.	SŠ	MŠ	1.st.	2.st.	gymn.	SŠ		
CB m	0	97	5	45	0	0	51	31	234	13	26	24	5	7	0	3	0	0	0	541	
CB v	0	316	65	0	0	0	0	0	0	0	7	5	0	0	0	0	2	5	0	400	
CK	2	197	88	25	0	0	0	0	0	0	14	7	0	0	0	0	0	0	0	333	
JH	0	142	36	8	0	0	0	0	0	0	26	6	0	0	0	0	0	0	0	218	
Nep.	0	54	15	0	0	0	0	0	0	16	18	10	1	1	0	0	0	0	0	115	
SU	0	164	34	8	0	0	0	0	0	0	1	4	4	1	80	0	5	0	0	301	
PE	29	192	43	0	0	0	0	0	0	20	131	94	0	0	0	0	0	0	0	509	
ST	33	162	76	7	0	0	0	0	0	0	14	18	5	5	0	8	0	0	0	328	
PT	0	168	29	2	6	0	0	0	0	0	35	46	6	6	0	0	0	0	0	298	
PI	0	151	54	0	0	15	0	0	0	0	72	12	0	15	0	2	0	4	13	338	
TA	0	119	43	0	0	0	18	16	0	0	38	10	4	10	0	0	0	0	0	258	
celkem	64	1762	488	95	6	15	69	47	234	49	382	236	25	45	80	13	7	9	13	3639	

Příloha III. Dotazník

Katechetické práce během církevního roku

Vikariát:

Vikariátní zástupce:

číslo	Název	Vikariát Ano/Ne	Místo	Název akce ve vikariátu
	<i>Př. Vánoční dílna</i>	<i>Ano</i>	<i>Tábor - Klokoty</i>	
1.	Misijní neděle			
2.	Sv. Martin			
3.	Sv. Mikuláš			
4.	Sv. Don Bosko			
5.	Jiný svatý			
6.	Roráty			
7.	Vánoční dílny			
8.	Živé betlémy			
9.	Tříkrálová sbírka			
10.	Křížová cesta			
11.	Modlitba růžence			
12.	Velikonoční dílna			
13.	Svatý týden			
14.	Vikariátní pouť			
15.	První svaté přijímání			
16.	Letní tábory			
17.	Svatosti smíření			
18.	Výlety pro děti			
19.	Poděkování za úrodu			
20.	Křest			
21.	Víkendy pro děti			
22.	Diecézní pouť			
23.	Jiné			

Příloha IV. Informace z dotazníků - tabulka

Katechetické práce s dětmi během církevního roku část – I.

číslo	Název	ČBm	ČBv	TA	JH	PE	PT
1.	Misijní neděle	Ne	Trhové Sviny	Mladá Vožice, Klokoty	Jindřichův Hradec	Horní Cerekev	Prachatice
2.	Sv. Martin	Ne	Ne	Tábor, Mladá Vožice	Třeboň	Ne	Ne
3.	Sv. Mikuláš	ČB - Katedrála	Trhové Sviny, Borovany	Tábor, Klokoty, Pohnání	Jindřichův Hradec, Chlum u Třeboně	Horní Cerekev, Pelhřimov, Nová Cerekev	Lhenice, Prachatice, Lažiště
4.	Sv. Don Bosko	Čtyři Dvory- Salesiani	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
5.	Jiný svatý	Ne	Borovany ⁹⁴	Ne	Ne	Ne	Prachatice ⁹⁵
6.	Roráty	Ne	Borovany	Ratibořské Hory, Chýnov, Klokoty	Třeboň	Ne	Prachatice, Vitějovice, Lhenice
7.	Vánoční dílny	Piaristický klášter	Ne	Klokoty, Chýnov, Jistebnice	Jindřichův Hradec	Horní Cerekev, Pacov	Ne
8.	Živé betlémy	Dobrá Voda u ČB	Borovany	Dražice, Mladá Vožice	Suchdol nad Lužnicí	Ne	Prachatice, Netolice
9.	Tříkrálová sbírka	Dobrá Voda u ČB, ČB	Borovany, Ledenice, Trhové Sviny	Sezinovo Ústí, Chýnov, Tábor,	Jindřichův Hradec, Chlum u Třeboně, Třeboň	Pelhřimov, Nový Rychnov, Horní Cerekev	Prachtice, Vimperk, Volary

⁹⁴ Pěší pout' ke Sv. Jakubovi do Jílovic

⁹⁵ J.N.Neumann, Svatý Filip Neri

10.	Křížová cesta	Dobrá Voda u ČB, ČB	Trhové Sviny, Borovany, Jílovice	Mladá Vožice, Klokoty	Jindřichův Hradec, Třeboň	Božejov, Rychnárec, Kamenice n/L	Prachatice
11.	Modlitba růžence	ČB – Petrini, Dobrá Voda u ČB	Ne	Mladá Vožice, Klokoty	Ne	Ne	Prachatice, Hoštice
12.	Velikonoční dílna	ČB- Piaristický klášter	Ne	Klokoty, Chýnov, Jistebnice	Jindřichův Hradec	Horní Cerekev	Prachatice, Husinec, Stunkovice
13.	Svatý týden	ČB- Piaristický klášter ⁹⁶	Ne	Mladá Vožice ⁹⁷	Jindřichův Hradec, Třeboň ⁹⁸	Ne	Prachatice, Vitějovice, Husinec ⁹⁹
14.	Vikariátní pouť	Ano ¹⁰⁰	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz ČBm	ČBm	Viz ČBm
15.	První svaté přijímání	Katedrála- ČB	Borovany, Ledenice, Trhové Sviny	Tábor, Klokoty, Mladá Vožice	Jindřichův Hradec, Třeboň	Božejov, Pelhřimov, Horní Cerekev	Prachatice
16.	Letní tábory	Čtyři Dvory- Salesiani	Borovany	Klokoty, Chýnov	Nová Bystřice, Suchdol nad Lužnicí	Červená Řečice	Prachatice, Netolice
17.	Svátosti smíření	Katedrála- ČB	Borovany, Trhové Sviny	Klokoty, Ratibořské Hory, Mladá Vožice	Jindřichův Hradec, Třeboň	Božejov, Rynárec, Pelhřimov	Prachatice
18.	Výlety pro děti	Farnost sv. Mikuláše	Ne	Mladá Vožice, Pohnání	Chlum u Třeboně + Suchdol n/L, Jindřichův Hradec	Pelhřimov	Prachatice
19.	Poděkování za úrodu	Dobrá Voda u ČB	Ne	Ne	Třeboň	Božejov, Libkova Voda	Prachatice

⁹⁶ Mše svatá pro Biskupské gymnázium

⁹⁷ Vjezd do Jeruzaléma

⁹⁸ Pašijové hry v podání dětí- JH, Třeboň- Pečení slaných bochánků, Zdobení paškáků, adorace u Božího hrobu, žehnání pokrmů

⁹⁹ Průvod na Květnou neděli

¹⁰⁰ Každý rok se mění místo

20.	Křest	Farnost sv. Mikuláše	Trhové Sviny	Ne	Třeboň	Pelhřimov, Libkova Voda	Prachatice
21.	Víkendy pro děti	Čtyři Dvory-Salesiáni	Ne	Klokoty	Ne	Pelhřimov, Nová Cerekev	Prachatice, Volary
22.	Diecézní pout'	Ano ¹⁰¹	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz CBm	Viz ČBm
23.	Jiné Dětské mše svaté	Farnost sv. Mikuláše, Čtyři Dvory-Salesiani	Borovany	Ne	Jindřichův Hradec	Pacov, Božejov, Pelhřimov	Strunkocice, Prachatice, Husinec
	Boží Tělo	Farnost sv. Mikuláše, Dobrá Voda u ČB	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Jarní pobyty	Ne	Ne	Mladá Vožice, Chýnov	Ne	Ne	Ne
	Adventní a postní programy pro děti	Farnost sv. Mikuláše	Ne	Ne	Ne	Pelhřimov	Ne

¹⁰¹ Každý rok se mění místo konání 2008- Pelhřimov

Katechetické práce s dětmi během církevního roku – část II.

číslo	Název	ST	SU	NE	ČK	PI
1.	Misijní neděle	Strakonice	Sušice	Rožmitál pod Třemšínem	Křemže	Ne
2.	Sv. Martin	Ne	Ne		Český Krumlov	Písek
3.	Sv. Mikuláš	Strakonice	Zavlekov , Sušice	Rožmitál pod Třemšínem	Zubčice, Český Krumlov	Písek
4.	Sv. Don Bosko	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
5.	Jiný svatý	Strakonice ¹⁰²	Horažďovice, Sušice	Ne	Ktiš, Kaplice, Kájov ¹⁰³	Ne
6.	Roráty	Ne	Ne	Ne	Zubčice	Ne
7.	Vánoční dílny	Ne	Horažďovice, Sušice	Rožmitál pod Třemšínem	Ne	Písek
8.	Živé betlémy	Ne	Horažďovice, Sušice, Hradešice	Rožmitál pod Třemšínem	Zubčice, Kaplice, Kájov	Ne
9.	Tříkrálová sbírka	Strakonice	Strašín, Horažďovice	Rožmitál pod Třemšínem	Velešín, Kájov, Kaplice	Písek, Milevsko
10.	Křížová cesta	Strakonice	Sušice, Hradešice	Rožmitál pod Třemšínem, Vrčeň	Český Krumlov, Věžovatá Pláň	Ne
11.	Modlitba růžence	Ne	Horažďovice	Ne	Markvartice	Ne
12.	Velikonoční dílna	Ne	Sušice	Rožmitál pod Třemšínem	Ne	Písek
13.	Svatý týden	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
14.	Vikariátní pouť	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz ČBm

¹⁰² Svatý Pavel

¹⁰³ Svatý Václav, Svatý Jan Nepomucký

15.	První svaté přijímání	Strakonice	Horažďovice, Sušice, Hradešice	Rožmitál pod Třemšínem, Myslín, Slivice	Kaplice, Č.Krumlov, Velešín	Chyšky, Milevsko, Písek
16.	Letní tábory	Ne	Horažďovice	Ne	Vyšší Brod, Kaplice,	Bernartice, Písek
17.	Svátosti smíření	Strakonice		Ne	Křemže,	Písek
18.	Výlety pro děti	Ne	Sušice	Ne	Římov, Kaplice, Velešín	Písek, Milevské
19.	Poděkování za úrodu	Ne	Sušice	Ne	Kájov	Ne
20.	Křest	Strakonice	Horažďovice, Sušice, Hradešice		Český Krumlov, Kaplice	Písek
21.	Víkendy pro děti	Ne	Horažďovice,	Rožmitál pod Třemšínem, Slivice	Ktiš	Ne
22.	Diecézní pouť	Viz ČBm	Viz ČBm	Viz ČBm	Ne	Viz ČBm
23.	Jiné Dětské mše svaté	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Boží Tělo	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Jarní pobyty	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Adventní a postní programy pro děti	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
	Vánoční divadlo	Ne	Ne	Ne	Ne	Písek, Předbořice

Vikariátní zástupce: Mgr. Iveta Holá

1. Svatý Mikuláš

Kdy: 7.12.2008

Kde: Děkanství u sv. Mikuláše

KATEDRÁLA SV. MIKULÁŠE

neděle 7. 12. 2008
ve 14⁰⁰ hod.

Mikulášská
besídka

*Určitě přijďte,
těší se na vás i Mikuláš!*

2. Vánoční dílna

Kdy: 13.12.2008

Kde: Klášterní sál na Piaristickém náměstí

Katechetické středisko
ve spolupráci s farností sv. Mikuláše
v Českých Budějovicích

vás zve na

VÁNOČNÍ DÍLNU

v sobotu 13. prosince 2008

Dílna se bude konat v klášterním sále
na Piaristickém náměstí.

Začátek v 9.00 hod.
Ukončení ve 12.00 hod

Společně budeme tvořit:
přáníčka * ozdoby * dekorovat svíčky
a mnoho dalšího.

Během dílny a po jejím skončení
bude možné zakoupit vytvořené výrobky.

výtěžek bude odeslán farnosti
P. Romana Musila, OMI,
v Baie de Henne na Haiti.

Bližší informace:

Děkanství u sv. Mikuláše, tel.: 387 311 263, 721 933 754 (I. Holá)

3. Tříkrálová sbírka

Kdy: 4.1.2008

Kde: Děkanství u sv. Mikuláše

Dovolujeme si Vás pozvat na příchod tří králů
do Českých Budějovic

Slavnostní zahájení Tříkrálové sbírky 2008
4.1.2008 OD 16 HODIN
(u Černé věže)

17 HODIN
Mše svatá (kostel sv. Mikuláše)
požehnání koledníkům

18 HODIN
zakočení s překvapením

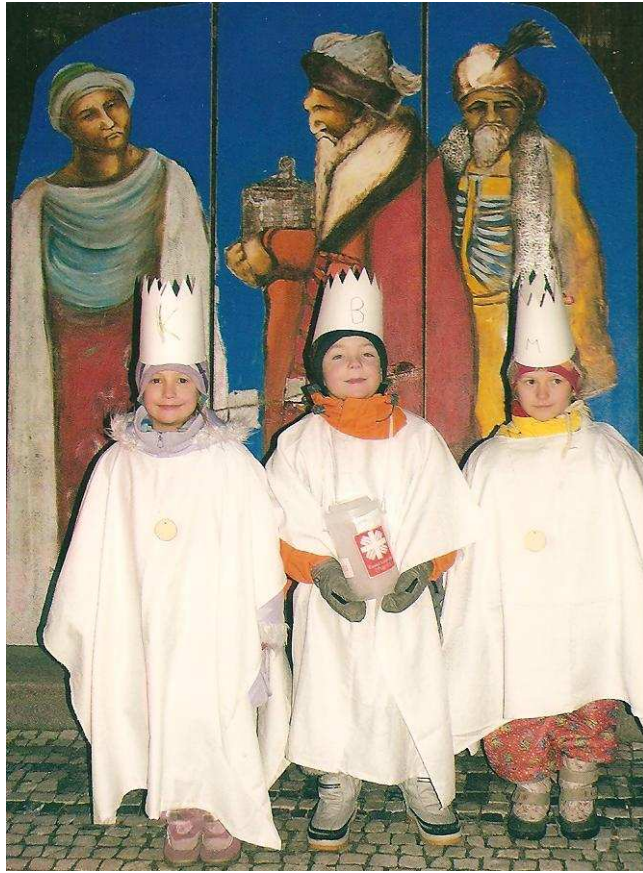
Biskupství českobudějovické
Biskupská 4, 370 21 České Budějovice
www.bcb.cz

Děkanství u sv. Mikuláše
U Černé věže 4, 370 01 České Budějovice
www.volny.cz/dekanstvicb

Diocézní charita
Kanovnická 16, 370 01 České Budějovice
www.charitacb.cz

Městská charita České Budějovice
Boženy Němcové 53, 370 01 České Budějovice
www.mchcb.org

4. Výlety pro děti

Výlet do ZOO v Hluboké nad Vltavou

Kdy: 1.9.2009

Děkanství u sv. Mikuláše v Českých Budějovicích

vás zve

v pondělí 1. září 2008

na

**VÝLET DO ZOO
V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU**

Sraz v 10.30 hod. na Mariánském náměstí,
návrát kolem 15 hod. na Mariánské náměstí.

Přihlásit se můžete
osobně: v kanceláři na **Děkanství**
(U Černé věže 4, Č. Budějovice),
telefonicky: **387 311 263** (Děkanství),
721 933 754 (Iveta Holá).

5. Svátost smíření pro děti

Kdy: 5.9.2008

Kde: Katedrála sv. Mikuláše

Svátost smíření pro děti

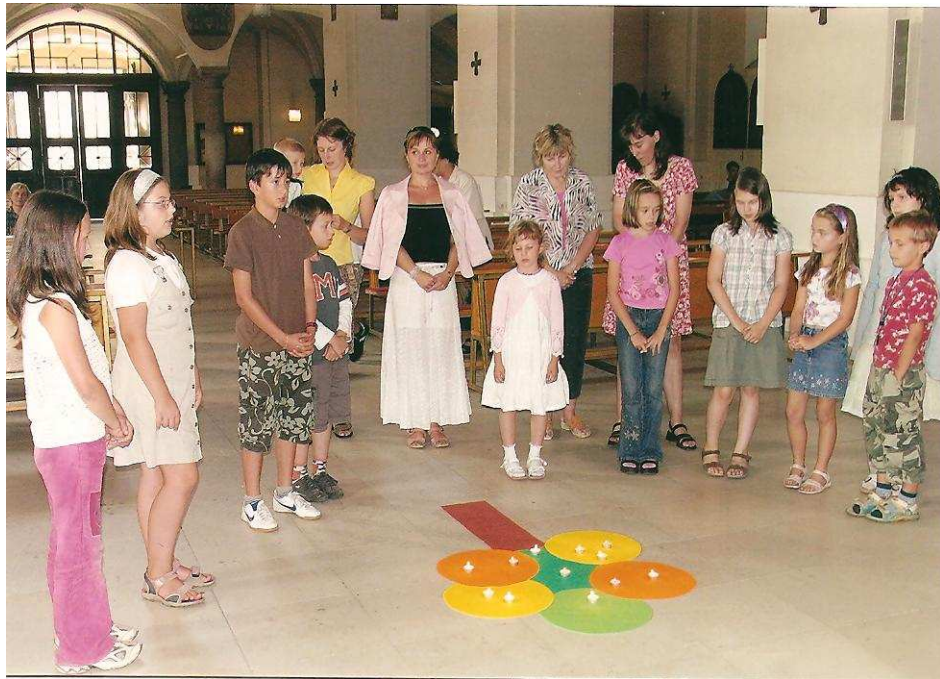
v pátek

5. září 2008

v 15⁰⁰ hod.

v katedrále sv. Mikuláše

6. Velikonoční dílna

Kdy: 9. 4 .2009

Kde: Klášterní sál na Piaristickém náměstí

7. Dětská vikariátní pouť

Kdy: 24. 5. 2008

Kde: Hluboká nad Vltavou

Srdečně zveme všechny děti
českobudějovických vikariátů město a venkov na

Dětskou vikariátní pouť

Kostel jako živý svědek staletí

*Pátrání po nejstarším, nejvyšším
a nejdelším kostele.*

v sobotu 24. května 2008
v Hluboké nad Vltavou

Program:

- 9.30-10.00 Registrace účastníků v kostele sv. Jana Nepomuckého
- 10.00-10.30 Výsledky pátrání
- 10.30-11.00 Bohoslužba slova
- 11.00-12.00 Občerstvení
- 12.30-13.20 Prohlídka zámku a věže
- 13.30-15.00 Procházka zámeckým parkem a sportovní aktivity

Na vstup do zámku budeme vybírat 35,- Kč.

V případě zájmu kontaktujte svého duchovního správce nebo katechetku nebo přímo
Diecézní katechetické středisko, Biskupství českobudějovické, Biskupská 4,
370 21 České Budějovice, tel. 386 102 313, e-mail: dks@bcb.cz, www.kc.bcb.cz

8. Živé Betlémy

Kde: Dobrá Voda u Českých Budějovic

Kdy: 28. 12. 2008

